નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ખુદ્દકનિકાયે

ઇતિવુત્તકપાળિ

૧. એકકનિપાતો

૧. પઠમવગ્ગો

૧. લોભસુત્તં

૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘એકધમ્મં, ભિક્ખવે, પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાય. કતમં એકધમ્મં? લોભં, ભિક્ખવે, એકધમ્મં પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાયા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યેન લોભેન લુદ્ધાસે, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં લોભં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. દોસસુત્તં

૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘એકધમ્મં, ભિક્ખવે, પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાય. કતમં એકધમ્મં? દોસં, ભિક્ખવે, એકધમ્મં પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાયા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યેન દોસેન દુટ્ઠાસે, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં દોસં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩. મોહસુત્તં

૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“એકધમ્મં, ભિક્ખવે, પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાય. કતમં એકધમ્મં? મોહં, ભિક્ખવે, એકધમ્મં પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યેન મોહેન મૂળ્હાસે, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં મોહં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. કોધસુત્તં

૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“એકધમ્મં, ભિક્ખવે, પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાય. કતમં એકધમ્મં? કોધં, ભિક્ખવે, એકધમ્મં પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યેન કોધેન કુદ્ધાસે, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં કોધં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. મક્ખસુત્તં

૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“એકધમ્મં, ભિક્ખવે, પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાય. કતમં એકધમ્મં? મક્ખં, ભિક્ખવે, એકધમ્મં પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યેન મક્ખેન મક્ખાસે [મક્ખિતાસે (સ્યા॰)], સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં મક્ખં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. માનસુત્તં

૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“એકધમ્મં, ભિક્ખવે, પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાય. કતમં એકધમ્મં? માનં, ભિક્ખવે, એકધમ્મં પજહથ; અહં વો પાટિભોગો અનાગામિતાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યેન માનેન મત્તાસે, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં માનં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. સબ્બપરિઞ્ઞાસુત્તં

૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“સબ્બં, ભિક્ખવે, અનભિજાનં અપરિજાનં તત્થ ચિત્તં અવિરાજયં અપ્પજહં અભબ્બો દુક્ખક્ખયાય. સબ્બઞ્ચ ખો, ભિક્ખવે, અભિજાનં પરિજાનં તત્થ ચિત્તં વિરાજયં પજહં ભબ્બો દુક્ખક્ખયાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યો સબ્બં સબ્બતો ઞત્વા, સબ્બત્થેસુ ન રજ્જતિ;
સ વે સબ્બપરિઞ્ઞા [સબ્બં પરિઞ્ઞા (સ્યા॰ પી॰)] સો, સબ્બદુક્ખમુપચ્ચગા”તિ [સબ્બં દુક્ખં ઉપચ્ચગાતિ (સ્યા॰), સબ્બદુક્ખં ઉપચ્ચગાતિ (પી॰ અટ્ઠ॰)].

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

૮. માનપરિઞ્ઞાસુત્તં

૮. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“માનં, ભિક્ખવે, અનભિજાનં અપરિજાનં તત્થ ચિત્તં અવિરાજયં અપ્પજહં અભબ્બો દુક્ખક્ખયાય . માનઞ્ચ ખો, ભિક્ખવે, અભિજાનં પરિજાનં તત્થ ચિત્તં વિરાજયં પજહં ભબ્બો દુક્ખક્ખયાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“માનુપેતા અયં પજા, માનગન્થા ભવે રતા;
માનં અપરિજાનન્તા, આગન્તારો પુનબ્ભવં.

“યે ચ માનં પહન્ત્વાન, વિમુત્તા માનસઙ્ખયે;
તે માનગન્થાભિભુનો, સબ્બદુક્ખમુપચ્ચગુ”ન્તિ [સબ્બદુક્ખં ઉપચ્ચગુન્તિ (પી॰), સબ્બં દુક્ખં ઉપચ્ચગુન્તિ (અટ્ઠકથા)].

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. અટ્ઠમં.

૯. લોભપરિઞ્ઞાસુત્તં

૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“લોભં, ભિક્ખવે , અનભિજાનં અપરિજાનં તત્થ ચિત્તં અવિરાજયં અપ્પજહં અભબ્બો દુક્ખક્ખયાય. લોભઞ્ચ ખો, ભિક્ખવે, અભિજાનં પરિજાનં તત્થ ચિત્તં વિરાજયં પજહં ભબ્બો દુક્ખક્ખયાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યેન લોભેન લુદ્ધાસે, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં લોભં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. નવમં.

૧૦. દોસપરિઞ્ઞાસુત્તં

૧૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“દોસં, ભિક્ખવે, અનભિજાનં અપરિજાનં તત્થ ચિત્તં અવિરાજયં અપ્પજહં અભબ્બો દુક્ખક્ખયાય. દોસઞ્ચ ખો, ભિક્ખવે, અભિજાનં પરિજાનં તત્થ ચિત્તં વિરાજયં પજહં ભબ્બો દુક્ખક્ખયાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યેન દોસેન દુટ્ઠાસે, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં દોસં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

રાગદોસા અથ મોહો, કોધમક્ખા માનં સબ્બં;
માનતો રાગદોસા પુન દ્વે, પકાસિતા વગ્ગમાહુ પઠમન્તિ.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. મોહપરિઞ્ઞાસુત્તં

૧૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“મોહં, ભિક્ખવે, અનભિજાનં અપરિજાનં તત્થ ચિત્તં અવિરાજયં અપ્પજહં અભબ્બો દુક્ખક્ખયાય. મોહઞ્ચ ખો, ભિક્ખવે, અભિજાનં પરિજાનં તત્થ ચિત્તં વિરાજયં પજહં ભબ્બો દુક્ખક્ખયાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યેન મોહેન મૂળ્હાસે, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં મોહં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. કોધપરિઞ્ઞાસુત્તં

૧૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“કોધં, ભિક્ખવે, અનભિજાનં અપરિજાનં તત્થ ચિત્તં અવિરાજયં અપ્પજહં અભબ્બો દુક્ખક્ખયાય. કોધઞ્ચ ખો, ભિક્ખવે, અભિજાનં પરિજાનં તત્થ ચિત્તં વિરાજયં પજહં ભબ્બો દુક્ખક્ખયાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યેન કોધેન કુદ્ધાસે, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં કોધં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩.મક્ખપરિઞ્ઞાસુત્તં

૧૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“મક્ખં, ભિક્ખવે, અનભિજાનં અપરિજાનં તત્થ ચિત્તં અવિરાજયં અપ્પજહં અભબ્બો દુક્ખક્ખયાય. મક્ખઞ્ચ ખો, ભિક્ખવે, અભિજાનં પરિજાનં તત્થ ચિત્તં વિરાજયં પજહં ભબ્બો દુક્ખક્ખયાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યેન મક્ખેન મક્ખાસે, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં;
તં મક્ખં સમ્મદઞ્ઞાય, પજહન્તિ વિપસ્સિનો;
પહાય ન પુનાયન્તિ, ઇમં લોકં કુદાચન”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. અવિજ્જાનીવરણસુત્તં

૧૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“નાહં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞં એકનીવરણમ્પિ સમનુપસ્સામિ યેન [યેનેવં (?)] નીવરણેન નિવુતા પજા દીઘરત્તં સન્ધાવન્તિ સંસરન્તિ યથયિદં, ભિક્ખવે, અવિજ્જાનીવરણં [અવિજ્જાનીવરણેન (?)]. અવિજ્જાનીવરણેન હિ,

ભિક્ખવે, નિવુતા પજા દીઘરત્તં સન્ધાવન્તિ સંસરન્તી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''નત્થઞ્ઞો એકધમ્મોપિ, યેનેવં [યેનેવ (સી॰ પી॰ ક॰)] નિવુતા પજા;
સંસરન્તિ અહોરત્તં, યથા મોહેન આવુતા.

''યે ચ મોહં પહન્ત્વાન, તમોખન્ધં [તમોક્ખન્ધં (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] પદાલયું;
ન તે પુન સંસરન્તિ, હેતુ તેસં ન વિજ્જતી''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. તણ્હાસંયોજનસુત્તં

૧૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''નાહં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞં એકસંયોજનમ્પિ સમનુપસ્સામિ યેન [યેનેવં (સ્યા॰)] સંયોજનેન સંયુત્તા સત્તા દીઘરત્તં સન્ધાવન્તિ સંસરન્તિ યથયિદં, ભિક્ખવે, તણ્હાસંયોજનં [તણ્હાસંયોજનેન (?)]. તણ્હાસંયોજનેન હિ, ભિક્ખવે, સંયુત્તા સત્તા દીઘરત્તં સન્ધાવન્તિ સંસરન્તી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''તણ્હાદુતિયો પુરિસો, દીઘમદ્ધાન સંસરં;
ઇત્થભાવઞ્ઞથાભાવં [ઇત્થમ્ભાવઞ્ઞથાભાવં (સ્યા॰)], સંસારં નાતિવત્તતિ.

''એતમાદીનવં [એવમાદીનવં (સી॰ પી॰ ક॰)] ઞત્વા, તણ્હં [તણ્હા (સી॰ ક॰)] દુક્ખસ્સ સમ્ભવં;
વીતતણ્હો અનાદાનો, સતો ભિક્ખુ પરિબ્બજે''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. પઠમસેખસુત્તં

૧૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''સેખસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો અપ્પત્તમાનસસ્સ અનુત્તરં યોગક્ખેમં પત્થયમાનસ્સ વિહરતો અજ્ઝત્તિકં અઙ્ગન્તિ કરિત્વા નાઞ્ઞં એકઙ્ગમ્પિ સમનુપસ્સામિ યં એવં બહૂપકારં યથયિદં, ભિક્ખવે, યોનિસો મનસિકારો. યોનિસો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ મનસિ કરોન્તો અકુસલં પજહતિ , કુસલં ભાવેતી''તિ . એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''યોનિસો મનસિકારો, ધમ્મો સેખસ્સ ભિક્ખુનો;
નત્થઞ્ઞો એવં બહુકારો, ઉત્તમત્થસ્સ પત્તિયા;
યોનિસો પદહં ભિક્ખુ, ખયં દુક્ખસ્સ પાપુણે''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. દુતિયસેખસુત્તં

૧૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘સેખસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો અપ્પત્તમાનસસ્સ અનુત્તરં યોગક્ખેમં પત્થયમાનસ્સ વિહરતો બાહિરં અઙ્ગન્તિ કરિત્વા નાઞ્ઞં એકઙ્ગમ્પિ સમનુપસ્સામિ યં એવં બહૂપકારં યથયિદં, ભિક્ખવે, કલ્યાણમિત્તતા. કલ્યાણમિત્તો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અકુસલં પજહતિ, કુસલં ભાવેતી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘કલ્યાણમિત્તો યો ભિક્ખુ, સપ્પતિસ્સો સગારવો;
કરં મિત્તાનં વચનં, સમ્પજાનો પતિસ્સતો;
પાપુણે અનુપુબ્બેન, સબ્બસંયોજનક્ખય’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

૮. સઙ્ઘભેદસુત્તં

૧૮. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘એકધમ્મો, ભિક્ખવે, લોકે ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ બહુજનાહિતાય બહુજનાસુખાય બહુનો જનસ્સ અનત્થાય અહિતાય દુક્ખાય દેવમનુસ્સાનં. કતમો એકધમ્મો? સઙ્ઘભેદો. સઙ્ઘે ખો પન, ભિક્ખવે, ભિન્ને અઞ્ઞમઞ્ઞં ભણ્ડનાનિ ચેવ હોન્તિ, અઞ્ઞમઞ્ઞં પરિભાસા ચ હોન્તિ , અઞ્ઞમઞ્ઞં પરિક્ખેપા ચ હોન્તિ, અઞ્ઞમઞ્ઞં પરિચ્ચજના ચ હોન્તિ. તત્થ અપ્પસન્ના ચેવ નપ્પસીદન્તિ, પસન્નાનઞ્ચ એકચ્ચાનં અઞ્ઞથત્તં હોતી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘આપાયિકો નેરયિકો, કપ્પટ્ઠો સઙ્ઘભેદકો;
વગ્ગારામો અધમ્મટ્ઠો, યોગક્ખેમા પધંસતિ [યોગક્ખેમતો ધંસતિ (સ્યા॰ પી॰), યોગક્ખેમા વિમંસતિ (સી॰ ક॰)];
સઙ્ઘં સમગ્ગં ભેત્વાન [ભિત્વાન (સી॰ ક॰), ભિન્દિત્વા (ચૂળવ॰ ૩૫૪; અ॰ નિ॰ ૧૦.૩૯)], કપ્પં નિરયમ્હિ પચ્ચતી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. અટ્ઠમં.

૯. સઙ્ઘસામગ્ગીસુત્તં

૧૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘એકધમ્મો, ભિક્ખવે, લોકે ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય બહુનો જનસ્સ અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. કતમો એકધમ્મો ? સઙ્ઘસામગ્ગી. સઙ્ઘે ખો પન, ભિક્ખવે, સમગ્ગે ન ચેવ અઞ્ઞમઞ્ઞં ભણ્ડનાનિ હોન્તિ, ન ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં પરિભાસા હોન્તિ, ન ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં પરિક્ખેપા હોન્તિ, ન ચ

અઞ્ઞમઞ્ઞં પરિચ્ચજના હોન્તિ. તત્થ અપ્પસન્ના ચેવ પસીદન્તિ, પસન્નાનઞ્ચ ભિય્યોભાવો હોતી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''સુખા સઙ્ઘસ્સ સામગ્ગી, સમગ્ગાનઞ્ચનુગ્ગહો;
સમગ્ગરતો ધમ્મટ્ઠો, યોગક્ખેમા ન ધંસતિ;
સઙ્ઘં સમગ્ગં કત્વાન, કપ્પં સગ્ગમ્હિ મોદતી''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. નવમં.

૧૦. પદુટ્ઠચિત્તસુત્તં

૨૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''ઇધાહં, ભિક્ખવે, એકચ્ચં પુગ્ગલં પદુટ્ઠચિત્તં એવં ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ પજાનામિ – 'ઇમમ્હિ ચાયં સમયે પુગ્ગલો કાલઙ્કરેય્ય યથાભતં નિક્ખિત્તો એવં નિરયે'. તં કિસ્સ હેતુ? ચિત્તં હિસ્સ, ભિક્ખવે, પદુટ્ઠં. ચેતોપદોસહેતુ ખો પન, ભિક્ખવે, એવમિધેકચ્ચે સત્તા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જન્તી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''પદુટ્ઠચિત્તં ઞત્વાન, એકચ્ચં ઇધ પુગ્ગલં;
એતમત્થઞ્ચ બ્યાકાસિ, બુદ્ધો ભિક્ખૂન સન્તિકે.

''ઇમમ્હિ ચાયં સમયે, કાલં કયિરાથ પુગ્ગલો;
નિરયં ઉપપજ્જેય્ય, ચિત્તં હિસ્સ પદૂસિતં.

''યથા હરિત્વા નિક્ખિપેય્ય, એવમેવ તથાવિધો;
ચેતોપદોસહેતુ હિ, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિ''ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દસમં.

દુતિયો વગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

મોહો કોધો અથ મક્ખો, વિજ્જા તણ્હા સેખદુવે ચ;
ભેદો સામગ્ગિપુગ્ગલો [મોહકોધ અથ મક્ખાગતો, મૂહા કામસેક્ખદુવે; ભેદસામગ્ગપુગ્ગલો ચ (સી॰ ક॰) મોહકોધા અથ મક્ખો મોહકામા સેક્ખા દુવે; ભેદમોદા પુગ્ગલો ચ (સ્યા॰ પી॰)], વગ્ગમાહુ દુતિયન્તિ વુચ્ચતીતિ.

૩. તતિયવગ્ગો

૧. પસન્નચિત્તસુત્તં

૨૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''ઇધાહં, ભિક્ખવે, એકચ્ચં પુગ્ગલં પસન્નચિત્તં એવં ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ પજાનામિ – 'ઇમમ્હિ ચાયં સમયે પુગ્ગલો કાલં કરેય્ય યથાભતં નિક્ખિત્તો એવં સગ્ગે'. તં કિસ્સ હેતુ? ચિત્તં હિસ્સ, ભિક્ખવે, પસન્નં. ચેતોપસાદહેતુ ખો પન, ભિક્ખવે, એવમિધેકચ્ચે સત્તા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જન્તી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''પસન્નચિત્તં ઞત્વાન, એકચ્ચં ઇધ પુગ્ગલં;
એતમત્થઞ્ચ બ્યાકાસિ, બુદ્ધો ભિક્ખૂન સન્તિકે.

''ઇમમ્હિ ચાયં સમયે, કાલં કયિરાથ પુગ્ગલો;
સુગતિં ઉપપજ્જેય્ય, ચિત્તં હિસ્સ પસાદિતં.

''યથા હરિત્વા નિક્ખિપેય્ય, એવમેવ તથાવિધો;
ચેતોપસાદહેતુ હિ, સત્તા ગચ્છન્તિ સુગ્ગતિ''ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. મેત્તસુત્તં

૨૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''મા, ભિક્ખવે, પુઞ્ઞાનં ભાયિત્થ . સુખસ્સેતં, ભિક્ખવે, અધિવચનં ઇટ્ઠસ્સ કન્તસ્સ પિયસ્સ મનાપસ્સ યદિદં પુઞ્ઞાનિ [પુઞ્ઞાનન્તિ, (અ॰ નિ॰ ૭.૬૨)]. અભિજાનામિ ખો પનાહં, ભિક્ખવે, દીઘરત્તં કતાનં પુઞ્ઞાનં ઇટ્ઠં કન્તં પિયં મનાપં વિપાકં પચ્ચનુભૂતં. સત્ત વસ્સાનિ મેત્તચિત્તં ભાવેત્વા સત્ત સંવટ્ટવિવટ્ટકપ્પે નયિમં લોકં પુનરાગમાસિં. સંવટ્ટમાને સુદં, ભિક્ખવે, કપ્પે આભસ્સરૂપગો હોમિ; વિવટ્ટમાને કપ્પે સુઞ્ઞં બ્રહ્મવિમાનં ઉપપજ્જામિ.

''તત્ર સુદં, ભિક્ખવે, બ્રહ્મા હોમિ મહાબ્રહ્મા અભિભૂ અનભિભૂતો અઞ્ઞદત્થુદસો વસવત્તી. છત્તિંસક્ખત્તું ખો પનાહં, ભિક્ખવે, સક્કો અહોસિં દેવાનમિન્દો; અનેકસતક્ખત્તું રાજા અહોસિં ચક્કવત્તી ધમ્મિકો ધમ્મરાજા ચાતુરન્તો વિજિતાવી જનપદત્થાવરિયપ્પત્તો સત્તરતનસમન્નાગતો. કો પન વાદો પદેસરજ્જસ્સ!

''તસ્સ મય્હં, ભિક્ખવે, એતદહોસિ – 'કિસ્સ નુ ખો મે ઇદં કમ્મસ્સ ફલં, કિસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકો, યેનાહં એતરહિ એવંમહિદ્ધિકો એવંમહાનુભાવો'તિ? તસ્સ મય્હં, ભિક્ખવે, એતદહોસિ – 'તિણ્ણં ખો મે ઇદં કમ્માનં ફલં, તિણ્ણં કમ્માનં વિપાકો, યેનાહં એતરહિ એવંમહિદ્ધિકો એવંમહાનુભાવોતિ, સેય્યથિદં [સેય્યથીદં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] – દાનસ્સ, દમસ્સ, સઞ્ઞમસ્સા'''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''પુઞ્ઞમેવ સો સિક્ખેય્ય, આયતગ્ગં સુખુદ્રયં;

દાનઞ્ચ સમચરિયઞ્ચ, મેત્તચિત્તઞ્ચ ભાવયે.

‘‘એતે ધમ્મે ભાવયિત્વા, તયો સુખસમુદ્દયે [સુખસમુદ્રયે (સી॰ અટ્ઠ॰)];
અબ્યાપજ્ઝં [અબ્યાપજ્જં (સ્યા॰ ક॰), અબ્યાબજ્ઝં (?)] સુખં લોકં, પણ્ડિતો ઉપપજ્જતી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩. ઉભયત્થસુત્તં

૨૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘એકધમ્મો , ભિક્ખવે, ભાવિતો બહુલીકતો ઉભો અત્થે સમધિગય્હ તિટ્ઠતિ – દિટ્ઠધમ્મિકઞ્ચેવ અત્થં સમ્પરાયિકઞ્ચ. કતમો એકધમ્મો? અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસુ. અયં ખો, ભિક્ખવે, એકધમ્મો ભાવિતો બહુલીકતો ઉભો અત્થે સમધિગય્હ તિટ્ઠતિ – દિટ્ઠધમ્મિકઞ્ચેવ અત્થં સમ્પરાયિકઞ્ચા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘અપ્પમાદં પસંસન્તિ, પુઞ્ઞકિરિયાસુ પણ્ડિતા;
અપ્પમત્તો ઉભો અત્થે, અધિગણ્હાતિ પણ્ડિતો.

‘‘દિટ્ઠે ધમ્મે ચ યો અત્થો, યો ચત્થો સમ્પરાયિકો;
અત્થાભિસમયા ધીરો, પણ્ડિતોતિ પવુચ્ચતી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. અટ્ઠિપુઞ્જસુત્તં

૨૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘એકપુગ્ગલસ્સ, ભિક્ખવે, કપ્પં સન્ધાવતો સંસરતો સિયા એવં મહા અટ્ઠિકઙ્કલો અટ્ઠિપુઞ્જો અટ્ઠિરાસિ યથાયં વેપુલ્લો પબ્બતો◌ઃ સચે સંહારકો અસ્સ, સમ્ભતઞ્ચ ન વિનસ્સેય્યા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘એકસ્સેકેન કપ્પેન, પુગ્ગલસ્સટ્ઠિસઞ્ચયો;
સિયા પબ્બતસમો રાસિ, ઇતિ વુત્તં મહેસિના.

‘‘સો ખો પનાયં અક્ખાતો, વેપુલ્લો પબ્બતો મહા;
ઉત્તરો ગિજ્ઝકૂટસ્સ, મગધાનં ગિરિબ્બજે.

‘‘યતો ચ અરિયસચ્ચાનિ, સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતિ;
દુક્ખં દુક્ખસમુપ્પાદં, દુક્ખસ્સ ચ અતિક્કમં;

અરિયઞ્ચટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં, દુક્ખૂપસમગામિનં.

‘‘સ સત્તક્ખત્તું પરમં, સન્ધાવિત્વાન પુગ્ગલો;
દુક્ખસ્સન્તકરો હોતિ, સબ્બસંયોજનક્ખયા’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. મુસાવાદસુત્તં

૨૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘એકધમ્મં અતીતસ્સ, ભિક્ખવે, પુરિસપુગ્ગલસ્સ નાહં તસ્સ કિઞ્ચિ પાપકમ્મં અકરણીયન્તિ વદામિ. કતમં એકધમ્મં? યદિદં [યથયિદં (સી॰ સ્યા॰ ક॰), યથાયિદં (પી॰)] ભિક્ખવે, સમ્પજાનમુસાવાદો’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘એકધમ્મં અતીતસ્સ, મુસાવાદિસ્સ જન્તુનો;
વિતિણ્ણપરલોકસ્સ, નત્થિ પાપં અકારિય’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. દાનસુત્તં

૨૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘એવઞ્ચે, ભિક્ખવે, સત્તા જાનેય્યું દાનસંવિભાગસ્સ વિપાકં યથાહં જાનામિ, ન અદત્વા ભુઞ્જેય્યું, ન ચ નેસં મચ્છેરમલં ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠેય્ય. યોપિ નેસં અસ્સ ચરિમો આલોપો ચરિમં કબળં, તતોપિ ન અસંવિભજિત્વા ભુઞ્જેય્યું, સચે નેસં પટિગ્ગાહકા અસ્સુ. યસ્મા ચ ખો, ભિક્ખવે, સત્તા ન એવં જાનન્તિ દાનસંવિભાગસ્સ વિપાકં યથાહં જાનામિ, તસ્મા અદત્વા ભુઞ્જન્તિ, મચ્છેરમલઞ્ચ નેસં ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠતી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘એવં ચે સત્તા જાનેય્યું, યથાવુત્તં મહેસિના;
વિપાકં સંવિભાગસ્સ, યથા હોતિ મહપ્ફલં.

‘‘વિનેય્ય મચ્છેરમલં, વિપ્પસન્નેન ચેતસા;
દજ્જું કાલેન અરિયેસુ, યત્થ દિન્નં મહપ્ફલં.

‘‘અન્નઞ્ચ દત્વા [દત્વાન (સ્યા॰)] બહુનો, દક્ખિણેય્યેસુ દક્ખિણં;
ઇતો ચુતા મનુસ્સત્તા, સગ્ગં ગચ્છન્તિ દાયકા.

‘‘તે ચ સગ્ગગતા [સગ્ગં ગતા (સી॰ પી॰ ક॰)] તત્થ, મોદન્તિ કામકામિનો;

વિપાકં સંવિભાગસ્સ, અનુભોન્તિ અમચ્છરા’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. મેત્તાભાવનાસુત્તં

૨૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘યાનિ કાનિચિ, ભિક્ખવે, ઓપધિકાનિ પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનિ સબ્બાનિ તાનિ મેત્તાય ચેતોવિમુત્તિયા કલં નાગ્ઘન્તિ સોળસિં. મેત્તાયેવ તાનિ ચેતોવિમુત્તિ અધિગ્ગહેત્વા ભાસતે ચ તપતે ચ વિરોચતિ ચ.

‘‘સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, યા કાચિ તારકરૂપાનં પભા સબ્બા તા ચન્દિયા પભાય કલં નાગ્ઘન્તિ સોળસિં, ચન્દપભાયેવ તા અધિગ્ગહેત્વા ભાસતે ચ તપતે ચ વિરોચતિ ચ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યાનિ કાનિચિ ઓપધિકાનિ પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનિ સબ્બાનિ તાનિ મેત્તાય ચેતોવિમુત્તિયા કલં નાગ્ઘન્તિ સોળસિં, મેત્તાયેવ તાનિ ચેતોવિમુત્તિ અધિગ્ગહેત્વા ભાસતે ચ તપતે ચ વિરોચતિ ચ.

‘‘સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, વસ્સાનં પચ્છિમે માસે સરદસમયે વિદ્ધે વિગતવલાહકે દેવે [નભે (સી॰)] આદિચ્ચો નભં અબ્ભુસ્સક્કમાનો [અબ્ભુગ્ગમમાનો (ક॰ અટ્ઠ॰)] સબ્બં આકાસગતં [આકાસં (સ્યા॰)] તમગતં અભિવિહચ્ચ [અભિહચ્ચ (સ્યા॰)] ભાસતે ચ તપતે ચ વિરોચતિ ચ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યાનિ કાનિચિ ઓપધિકાનિ પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનિ સબ્બાનિ તાનિ મેત્તાય ચેતોવિમુત્તિયા કલં નાગ્ઘન્તિ સોળસિં, મેત્તાયેવ તાનિ ચેતોવિમુત્તિ અધિગ્ગહેત્વા ભાસતે ચ તપતે ચ વિરોચતિ ચ.

‘‘સેય્યથાપિ , ભિક્ખવે, રત્તિયા પચ્ચૂસસમયં ઓસધિતારકા ભાસતે ચ તપતે ચ વિરોચતિ ચ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યાનિ કાનિચિ ઓપધિકાનિ પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનિ સબ્બાનિ તાનિ મેત્તાય ચેતોવિમુત્તિયા કલં નાગ્ઘન્તિ સોળસિં , મેત્તાયેવ તાનિ ચેતોવિમુત્તિ અધિગ્ગહેત્વા ભાસતે ચ તપતે ચ વિરોચતિ ચા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યો ચ મેત્તં ભાવયતિ, અપ્પમાણં પટિસ્સતો;
તનૂ [તનુ (સી॰)] સંયોજના હોન્તિ, પસ્સતો ઉપધિક્ખયં.

‘‘એકમ્પિ ચે પાણમદુટ્ઠચિત્તો, મેત્તાયતિ કુસલો તેન હોતિ;
સબ્બે ચ પાણે મનસાનુકમ્પં, પહૂતમરિયો પકરોતિ પુઞ્ઞં.

‘‘યે [યો (સી॰)] સત્તસણ્ડં પથવિં વિજિત્વા, રાજિસયો [રાજીસયો (સી॰)] યજમાનાનુપરિયગા;
અસ્સમેધં પુરિસમેધં, સમ્માપાસં વાજપેય્યં નિરગ્ગળં.

‘‘મેત્તસ્સ ચિત્તસ્સ સુભાવિતસ્સ, કલમ્પિ તે નાનુભવન્તિ સોળસિં;
ચન્દપ્પભા તારગણાવ સબ્બે.

‘‘યો ન હન્તિ ન ઘાતેતિ, ન જિનાતિ ન જાપયે;

મેત્તંસો સબ્બભૂતેસુ, વેરં તસ્સ ન કેનચી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

તતિયો વગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

ચિત્તં મેત્તં [ઝાયી (સી॰ સ્યા॰), ઝાયિ (પી॰ ક॰)] ઉભો અત્થે, પુઞ્જં વેપુલ્લપબ્બતં;
સમ્પજાનમુસાવાદો, દાનઞ્ચ મેત્તભાવના [મેત્તભાવઞ્ચ (સી॰ સ્યા॰ પી॰), મેત્તવાચઞ્ચ (ક॰)].

સત્તિમાનિ ચ [સત્તિમાનિધ (સી॰ ક॰)] સુત્તાનિ, પુરિમાનિ ચ વીસતિ;
એકધમ્મેસુ સુત્તન્તા, સત્તવીસતિસઙ્ગહાતિ.

એકકનિપાતો નિટ્ઠિતો.

૨. દુકનિપાતો

૧. પઠમવગ્ગો

૧. દુક્ખવિહારસુત્તં

૨૮. (દ્વે ધમ્મે અનુક્કટિ) [( ) સ્યામપોત્થકે નત્થિ] વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘દ્વીહિ, ભિક્ખવે, ધમ્મેહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખં વિહરતિ સવિઘાતં સઉપાયાસં સપરિળાહં; કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા દુગ્ગતિ પાટિકઙ્ખા. કતમેહિ દ્વીહિ? ઇન્દ્રિયેસુ અગુત્તદ્વારતાય [અગુત્તદ્વારો (અટ્ઠ॰)] ચ, ભોજને અમત્તઞ્ઞુતાય [અમત્તઞ્ઞૂ (અટ્ઠ॰)] ચ. ઇમેહિ ખો, ભિક્ખવે, દ્વીહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખં વિહરતિ સવિઘાતં સઉપાયાસં સપરિળાહં; કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા દુગ્ગતિ પાટિકઙ્ખા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘ચક્ખુ સોતઞ્ચ ઘાનઞ્ચ, જિવ્હા કાયો તથા મનો;
એતાનિ યસ્સ દ્વારાનિ, અગુત્તાનિધ [અગુત્તાનિ ચ (સ્યા॰)] ભિક્ખુનો.

‘‘ભોજનમ્હિ અમત્તઞ્ઞૂ, ઇન્દ્રિયેસુ અસંવુતો;
કાયદુક્ખં ચેતોદુક્ખં, દુક્ખં સો અધિગચ્છતિ.

‘‘ડય્હમાનેન કાયેન, ડય્હમાનેન ચેતસા;
દિવા વા યદિ વા રત્તિં, દુક્ખં વિહરતિ તાદિસો’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. સુખવિહારસુત્તં

૨૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘દ્વીહિ, ભિક્ખવે, ધમ્મેહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ દિટ્ઠેવ ધમ્મે સુખં વિહરતિ અવિઘાતં અનુપાયાસં અપરિળાહં; કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિ પાટિકઙ્ખા . કતમેહિ દ્વીહિ? ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતાય ચ, ભોજને મત્તઞ્ઞુતાય ચ. ઇમેહિ ખો, ભિક્ખવે, દ્વીહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ દિટ્ઠેવ ધમ્મે સુખં વિહરતિ અવિઘાતં અનુપાયાસં અપરિળાહં; કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિ પાટિકઙ્ખા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘ચક્ખુ સોતઞ્ચ ઘાનઞ્ચ, જિવ્હા કાયો તથા [અથો (સી॰ સ્યા॰ ક॰)] મનો;
એતાનિ યસ્સ દ્વારાનિ, સુગુત્તાનિધ ભિક્ખુનો.

‘‘ભોજનમ્હિ ચ મત્તઞ્ઞૂ, ઇન્દ્રિયેસુ ચ સંવુતો;
કાયસુખં ચેતોસુખં, સુખં સો અધિગચ્છતિ.

“અડય્હમાનેન કાયેન, અડય્હમાનેન ચેતસા;
દિવા વા યદિ વા રત્તિં, સુખં વિહરતિ તાદિસો”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩. તપનીયસુત્તં

૩૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“દ્વેમે, ભિક્ખવે, ધમ્મા તપનીયા. કતમે દ્વે? ઇધ, ભિક્ખવે, એકચ્ચો અકતકલ્યાણો હોતિ, અકતકુસલો, અકતભીરુત્તાણો, કતપાપો, કતલુદ્દો, કતકિબ્બિસો. સો ‘અકતં મે કલ્યાણ’ન્તિપિ તપ્પતિ, ‘કતં મે પાપ’ન્તિપિ તપ્પતિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, દ્વે ધમ્મા તપનીયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“કાયદુચ્ચરિતં કત્વા, વચીદુચ્ચરિતાનિ ચ;
મનોદુચ્ચરિતં કત્વા, યઞ્ચઞ્ઞં દોસસઞ્હિતં.

“અકત્વા કુસલં કમ્મં, કત્વાનાકુસલં બહું;
કાયસ્સ ભેદા દુપ્પઞ્ઞો, નિરયં સોપપજ્જતી”તિ [નિરયં સો ઉપપજ્જતીતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)].

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. અતપનીયસુત્તં

૩૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“દ્વેમે, ભિક્ખવે, ધમ્મા અતપનીયા. કતમે દ્વે? ઇધ, ભિક્ખવે, એકચ્ચો કતકલ્યાણો હોતિ, કતકુસલો, કતભીરુત્તાણો, અકતપાપો, અકતલુદ્દો, અકતકિબ્બિસો. સો ‘કતં મે કલ્યાણ’ન્તિપિ ન તપ્પતિ, ‘અકતં મે પાપ’ન્તિપિ ન તપ્પતિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, દ્વે ધમ્મા અતપનીયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“કાયદુચ્ચરિતં હિત્વા, વચીદુચ્ચરિતાનિ ચ;
મનોદુચ્ચરિતં હિત્વા, યઞ્ચઞ્ઞં દોસસઞ્હિતં.

“અકત્વાકુસલં કમ્મં, કત્વાન કુસલં બહું;
કાયસ્સ ભેદા સપ્પઞ્ઞો, સગ્ગં સો ઉપપજ્જતી”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. પઠમસીલસુત્તં

૩૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘દ્વીહિ, ભિક્ખવે, ધમ્મેહિ સમન્નાગતો પુગ્ગલો યથાભતં નિક્ખિત્તો એવં નિરયે. કતમેહિ દ્વીહિ? પાપકેન ચ સીલેન, પાપિકાય ચ દિટ્ઠિયા. ઇમેહિ ખો, ભિક્ખવે, દ્વીહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો પુગ્ગલો યથાભતં નિક્ખિત્તો એવં નિરયે’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘પાપકેન ચ સીલેન, પાપિકાય ચ દિટ્ઠિયા;
એતેહિ દ્વીહિ ધમ્મેહિ, યો સમન્નાગતો નરો;
કાયસ્સ ભેદા દુપ્પઞ્ઞો, નિરયં સોપપજ્જતી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. દુતિયસીલસુત્તં

૩૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘દ્વીહિ, ભિક્ખવે, ધમ્મેહિ સમન્નાગતો પુગ્ગલો યથાભતં નિક્ખિત્તો એવં સગ્ગે. કતમેહિ દ્વીહિ ? ભદ્દકેન ચ સીલેન, ભદ્દિકાય ચ દિટ્ઠિયા. ઇમેહિ ખો, ભિક્ખવે, દ્વીહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો પુગ્ગલો યથાભતં નિક્ખિત્તો એવં સગ્ગે’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘ભદ્દકેન ચ સીલેન, ભદ્દિકાય ચ દિટ્ઠિયા;
એતેહિ દ્વીહિ ધમ્મેહિ, યો સમન્નાગતો નરો;
કાયસ્સ ભેદા સપ્પઞ્ઞો, સગ્ગં સો ઉપપજ્જતી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. આતાપીસુત્તં

૩૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘અનાતાપી, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અનોત્તાપી [અનોત્તપ્પી (બહૂસુ) અટ્ઠકથા પસ્સિતબ્બા] અભબ્બો સમ્બોધાય, અભબ્બો નિબ્બાનાય, અભબ્બો અનુત્તરસ્સ યોગક્ખેમસ્સ અધિગમાય. આતાપી ચ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઓત્તાપી [ઓત્તપ્પી (બહૂસુ)] ભબ્બો સમ્બોધાય, ભબ્બો નિબ્બાનાય, ભબ્બો અનુત્તરસ્સ યોગક્ખેમસ્સ અધિગમાયા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ . તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘અનાતાપી અનોત્તાપી, કુસીતો હીનવીરિયો;
યો થીનમિદ્ધબહુલો, અહિરીકો અનાદરો;
અભબ્બો તાદિસો ભિક્ખુ, ફુટ્ઠું સમ્બોધિમુત્તમં.

‘‘યો ચ સતિમા નિપકો ઝાયી, આતાપી ઓત્તાપી ચ અપ્પમત્તો;
સંયોજનં જાતિજરાય છેત્વા, ઇધેવ સમ્બોધિમનુત્તરં ફુસે’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

૮. પઠમનકુહનસુત્તં

૩૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''નયિદં, ભિક્ખવે, બ્રહ્મચરિયં વુસ્સતિ જનકુહનત્થં, ન જનલપનત્થં, ન લાભસક્કારસિલોકાનિસંસત્થં, ન 'ઇતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ. અથ ખો ઇદં, ભિક્ખવે , બ્રહ્મચરિયં વુસ્સતિ સંવરત્થઞ્ચેવ પહાનત્થઞ્ચા''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''સંવરત્થં પહાનત્થં, બ્રહ્મચરિયં અનીતિહં;
અદેસયિ સો ભગવા, નિબ્બાનોગધગામિનં.

''એસ મગ્ગો મહત્તેહિ [મહન્તેહિ (સી॰ ક॰), મહત્થેહિ (સ્યા॰)], અનુયાતો મહેસિભિ [મહેસિનો (સી॰ ક॰)];
યે યે તં પટિપજ્જન્તિ, યથા બુદ્ધેન દેસિતં;
દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સન્તિ, સત્થુસાસનકારિનો''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. અટ્ઠમં.

૯. દુતિયનકુહનસુત્તં

૩૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''નયિદં, ભિક્ખવે, બ્રહ્મચરિયં વુસ્સતિ જનકુહનત્થં, ન જનલપનત્થં, ન લાભસક્કારસિલોકાનિસંસત્થં, ન 'ઇતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ. અથ ખો ઇદં, ભિક્ખવે, બ્રહ્મચરિયં વુસ્સતિ અભિઞ્ઞત્થઞ્ચેવ પરિઞ્ઞત્થઞ્ચા''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''અભિઞ્ઞત્થં પરિઞ્ઞત્થં, બ્રહ્મચરિયં અનીતિહં;
અદેસયિ સો ભગવા, નિબ્બાનોગધગામિનં.

''એસ મગ્ગો મહત્તેહિ, અનુયાતો મહેસિભિ;
યે યે તં પટિપજ્જન્તિ, યથા બુદ્ધેન દેસિતં;
દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સન્તિ, સત્થુસાસનકારિનો''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. નવમં.

૧૦. સોમનસ્સસુત્તં

૩૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“દ્વીહિ, ભિક્ખવે, ધમ્મેહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ દિટ્ઠેવ ધમ્મે સુખસોમનસ્સબહુલો વિહરતિ, યોનિ ચસ્સ [યોનિસો (સી॰ સ્યા॰ પી॰), યોનિસ્સ (ક॰)] આરદ્ધા હોતિ આસવાનં ખયાય. કતમેહિ દ્વીહિ? સંવેજનીયેસુ ઠાનેસુ સંવેજનેન, સંવિગ્ગસ્સ ચ યોનિસો પધાનેન. ઇમેહિ ખો, ભિક્ખવે, દ્વીહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ દિટ્ઠેવ ધમ્મે સુખસોમનસ્સબહુલો વિહરતિ, યોનિ ચસ્સ આરદ્ધા હોતિ આસવાનં ખયાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“સંવેજનીયટ્ઠાનેસુ [સંવેજનીયેસુ ઠાનેસુ (સ્યા॰ પી॰)], સંવિજ્જેથેવ પણ્ડિતો;
આતાપી નિપકો ભિક્ખુ, પઞ્ઞાય સમવેક્ખિય.

“એવં વિહારી આતાપી, સન્તવુત્તિ અનુદ્ધતો;
ચેતોસમથમનુયુત્તો, ખયં દુક્ખસ્સ પાપુણે”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

દ્વે ચ ભિક્ખૂ તપનીયા, તપનીયા પરત્થેહિ;
આતાપી [દ્વે પાદા (ક॰), દ્વે આતાપી (સી॰)] નકુહના દ્વે [ન કુહના ચ (સબ્બત્થ)], સોમનસ્સેન તે દસાતિ.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. વિતક્કસુત્તં

૩૮. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“તથાગતં, ભિક્ખવે, અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં દ્વે વિતક્કા બહુલં સમુદાચરન્તિ – ખેમો ચ વિતક્કો, પવિવેકો ચ [વિવેકો ચ (સ્યા॰)]. અબ્યાપજ્ઝારામો [અબ્યાપજ્જારામો (ક॰), અબ્યાબજ્ઝારામો (?)], ભિક્ખવે, તથાગતો અબ્યાપજ્ઝરતો. તમેનં, ભિક્ખવે, તથાગતં અબ્યાપજ્ઝારામં અબ્યાપજ્ઝરતં એસેવ વિતક્કો બહુલં સમુદાચરતિ – ‘ઇમાયાહં ઇરિયાય ન કિઞ્ચિ બ્યાબાધેમિ તસં વા થાવરં વા’તિ.

“પવિવેકારામો , ભિક્ખવે, તથાગતો પવિવેકરતો. તમેનં, ભિક્ખવે, તથાગતં પવિવેકારામં પવિવેકરતં એસેવ વિતક્કો બહુલં સમુદાચરતિ – ‘યં અકુસલં તં પહીન’ન્તિ.

“તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, તુમ્હેપિ અબ્યાપજ્ઝારામા વિહરથ અબ્યાપજ્ઝરતા. તેસં વો, ભિક્ખવે, તુમ્હાકં અબ્યાપજ્ઝારામાનં વિહરતં અબ્યાપજ્ઝરતાનં એસેવ વિતક્કો બહુલં સમુદાચરિસ્સતિ – ‘ઇમાય મયં ઇરિયાય ન કિઞ્ચિ બ્યાબાધેમ તસં વા થાવરં વા’તિ.

‘‘પવિવેકારામા, ભિક્ખવે, વિહરથ પવિવેકરતા. તેસં વો, ભિક્ખવે, તુમ્હાકં પવિવેકારામાનં વિહરતં પવિવેકરતાનં એસેવ વિતક્કો બહુલં સમુદાચરિસ્સતિ – ‘કિં અકુસલં, કિં અપ્પહીનં, કિં પજહામા’’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘તથાગતં બુદ્ધમસય્હસાહિનં, દુવે વિતક્કા સમુદાચરન્તિ નં;
ખેમો વિતક્કો પઠમો ઉદીરિતો, તતો વિવેકો દુતિયો પકાસિતો.

‘‘તમોનુદં પારગતં મહેસિં, તં પત્તિપત્તં વસિમં અનાસવં;
વિસન્તરં [વેસન્તરં (સી॰ ક॰), વિસ્સન્તરં (પી॰)] તણ્હક્ખયે વિમુત્તં, તં વે મુનિં અન્તિમદેહધારિં;
મારઞ્જહં [મારજહં (સ્યા॰), માનજહં (સી॰ ક॰), માનં જહં (પી॰)] બ્રૂમિ જરાય પારગું.

‘‘સેલે યથા પબ્બતમુદ્ધનિટ્ઠિતો, યથાપિ પસ્સે જનતં સમન્તતો;
તથૂપમં ધમ્મમયં સુમેધો, પાસાદમારુય્હ સમન્તચક્ખુ;
સોકાવતિણ્ણં જનતમપેતસોકો, અવેક્ખતિ જાતિજરાભિભૂત’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. દેસનાસુત્તં

૩૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તથાગતસ્સ, ભિક્ખવે, અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ દ્વે ધમ્મદેસના પરિયાયેન ભવન્તિ. કતમા દ્વે? ‘પાપં પાપકતો પસ્સથા’તિ – અયં પઠમા ધમ્મદેસના; ‘પાપં પાપકતો દિસ્વા તત્થ નિબ્બિન્દથ વિરજ્જથ વિમુચ્ચથા’તિ – અયં દુતિયા ધમ્મદેસના. તથાગતસ્સ, ભિક્ખવે, અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઇમા દ્વે ધમ્મદેસના પરિયાયેન ભવન્તી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘તથાગતસ્સ બુદ્ધસ્સ, સબ્બભૂતાનુકમ્પિનો;
પરિયાયવચનં પસ્સ, દ્વે ચ ધમ્મા પકાસિતા.

‘‘પાપકં પસ્સથ ચેતં [ચેકં (સી॰ પી॰), છેકા (સ્યા॰)], તત્થ ચાપિ વિરજ્જથ;
તતો વિરત્તચિત્તાસે, દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સથા’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩. વિજ્જાસુત્તં

૪૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘અવિજ્જા , ભિક્ખવે, પુબ્બઙ્ગમા અકુસલાનં ધમ્માનં સમાપત્તિયા અન્વદેવ અહિરિકં અનોત્તપ્પં; વિજ્જા ચ ખો, ભિક્ખવે, પુબ્બઙ્ગમા કુસલાનં ધમ્માનં સમાપત્તિયા અન્વદેવ હિરોત્તપ્પ’’ન્તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ.

તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

> ‘‘યા કાચિમા દુગ્ગતિયો, અસ્મિં લોકે પરમ્હિ ચ;
> અવિજ્જામૂલિકા સબ્બા, ઇચ્છાલોભસમુસ્સયા.
>
> ‘‘યતો ચ હોતિ પાપિચ્છો, અહિરીકો અનાદરો;
> તતો પાપં પસવતિ, અપાયં તેન ગચ્છતિ.
>
> ‘‘તસ્મા છન્દઞ્ચ લોભઞ્ચ, અવિજ્જઞ્ચ વિરાજયં;
> વિજ્જં ઉપ્પાદયં ભિક્ખુ, સબ્બા દુગ્ગતિયો જહે’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. પઞ્ઞાપરિહીનસુત્તં

૪૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તે, ભિક્ખવે, સત્તા સુપરિહીના યે અરિયાય પઞ્ઞાય પરિહીના. તે દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખં વિહરન્તિ સવિઘાતં સઉપાયાસં સપરિળાહં; કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા દુગ્ગતિ પાટિકઙ્ખા. તે [તે ચ ખો (?)], ભિક્ખવે, સત્તા અપરિહીના યે અરિયાય પઞ્ઞાય અપરિહીના. તે દિટ્ઠેવ ધમ્મે સુખં વિહરન્તિ અવિઘાતં અનુપાયાસં અપરિળાહં; કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિ પાટિકઙ્ખા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

> ‘‘પઞ્ઞાય પરિહાનેન, પસ્સ લોકં સદેવકં;
> નિવિટ્ઠં નામરૂપસ્મિં, ઇદં સચ્ચન્તિ મઞ્ઞતિ.
>
> ‘‘પઞ્ઞા હિ સેટ્ઠા લોકસ્મિં, યાયં નિબ્બેધગામિની;
> યાય સમ્મા પજાનાતિ, જાતિભવપરિક્ખયં.
>
> ‘‘તેસં દેવા મનુસ્સા ચ, સમ્બુદ્ધાનં સતીમતં;
> પિહયન્તિ હાસપઞ્ઞાનં [હાસુપઞ્ઞાનં (સી॰ અટ્ઠ॰)], સરીરન્તિમધારિન’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. સુક્કધમ્મસુત્તં

૪૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘દ્વેમે, ભિક્ખવે, સુક્કા ધમ્મા લોકં પાલેન્તિ. કતમે દ્વે? હિરી [હિરિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ચ, ઓત્તપ્પઞ્ચ. ઇમે ચે, ભિક્ખવે, દ્વે સુક્કા ધમ્મા લોકં ન પાલેય્યું, નયિધ પઞ્ઞાયેથ માતાતિ વા માતુચ્છાતિ વા માતુલાનીતિ વા આચરિયભરિયાતિ વા ગરૂનં દારાતિ વા. સમ્ભેદં લોકો અગમિસ્સ યથા અજેળકા કુક્કુટસૂકરા સોણસિઙ્ગાલા

[સોણસિગાલા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)]. યસ્મા ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇમે દ્વે સુક્કા ધમ્મા લોકં પાલેન્તિ તસ્મા પઞ્ઞાયતિ માતાતિ વા માતુચ્છાતિ વા માતુલાનીતિ વા આચરિયભરિયાતિ વા ગરૂનં દારાતિ વા''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''યેસં ચે હિરિઓત્તપ્પં, સબ્બદા ચ ન વિજ્જતિ;
વોક્કન્તા સુક્કમૂલા તે, જાતિમરણગામિનો.

''યેસઞ્ચ હિરિઓત્તપ્પં, સદા સમ્મા ઉપટ્ઠિતા;
વિરૂળ્હબ્રહ્મચરિયા તે, સન્તો ખીણપુનબ્ભવા''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. અજાતસુત્તં

૪૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''અત્થિ, ભિક્ખવે , અજાતં અભૂતં અકતં અસઙ્ખતં. નો ચેતં, ભિક્ખવે, અભવિસ્સ અજાતં અભૂતં અકતં અસઙ્ખતં, નયિધ જાતસ્સ ભૂતસ્સ કતસ્સ સઙ્ખતસ્સ નિસ્સરણં પઞ્ઞાયેથ. યસ્મા ચ ખો, ભિક્ખવે, અત્થિ અજાતં અભૂતં અકતં અસઙ્ખતં, તસ્મા જાતસ્સ ભૂતસ્સ કતસ્સ સઙ્ખતસ્સ નિસ્સરણં પઞ્ઞાયતી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''જાતં ભૂતં સમુપ્પન્નં, કતં સઙ્ખતમદ્ધુવં;
જરામરણસઙ્ઘાટં, રોગનીળં [રોગનિડ્ઢં (સી॰)] પભઙ્ગુરં [પભઙ્ગુનં (ક॰ સી॰ ક॰), પભઙ્ગુણં (સ્યા॰)].

''આહારનેત્તિપ્પભવં, નાલં તદભિનન્દિતું;
તસ્સ નિસ્સરણં સન્તં, અતક્કાવચરં ધુવં.

''અજાતં અસમુપ્પન્નં, અસોકં વિરજં પદં;
નિરોધો દુક્ખધમ્માનં, સઙ્ખારૂપસમો સુખો''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. નિબ્બાનધાતુસુત્તં

૪૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''દ્વેમા, ભિક્ખવે, નિબ્બાનધાતુયો. કતમે દ્વે? સઉપાદિસેસા ચ નિબ્બાનધાતુ, અનુપાદિસેસા ચ નિબ્બાનધાતુ.

''કતમા ચ, ભિક્ખવે, સઉપાદિસેસા નિબ્બાનધાતુ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અરહં હોતિ ખીણાસવો વુસિતવા કતકરણીયો ઓહિતભારો અનુપ્પત્તસદત્થો પરિક્ખીણભવસંયોજનો સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તો. તસ્સ તિટ્ઠન્તેવ

પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ યેસં અવિઘાતત્તા [અવિગતત્તા (સી॰ અટ્ઠ॰)] મનાપામનાપં પચ્ચનુભોતિ, સુખદુક્ખં પટિસંવેદેતિ . તસ્સ યો રાગક્ખયો, દોસક્ખયો, મોહક્ખયો – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સઉપાદિસેસા નિબ્બાનધાતુ.

‘‘કતમા ચ, ભિક્ખવે, અનુપાદિસેસા નિબ્બાનધાતુ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અરહં હોતિ ખીણાસવો વુસિતવા કતકરણીયો ઓહિતભારો અનુપ્પત્તસદત્થો પરિક્ખીણભવસંયોજનો સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તો. તસ્સ ઇધેવ, ભિક્ખવે, સબ્બવેદયિતાનિ અનભિનન્દિતાનિ સીતિ ભવિસ્સન્તિ [સીતીભવિસ્સન્તિ (?)]. અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, અનુપાદિસેસા નિબ્બાનધાતુ. ઇમા ખો, ભિક્ખવે, દ્વે નિબ્બાનધાતુયો’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘દુવે ઇમા ચક્ખુમતા પકાસિતા, નિબ્બાનધાતૂ અનિસ્સિતેન તાદિના;
એકા હિ ધાતુ ઇધ દિટ્ઠધમ્મિકા, સઉપાદિસેસા ભવનેત્તિસઙ્ખયા;
અનુપાદિસેસા પન સમ્પરાયિકા, યમ્હિ નિરુજ્ઝન્તિ ભવાનિ સબ્બસો.

‘‘યે એતદઞ્ઞાય પદં અસઙ્ખતં, વિમુત્તચિત્તા ભવનેત્તિસઙ્ખયા;
તે ધમ્મસારાધિગમા ખયે રતા, પહંસુ તે સબ્બભવાનિ તાદિનો’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

૮. પટિસલ્લાનસુત્તં

૪૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘પટિસલ્લાનારામા [પટિસલ્લાનારામા (ક॰)], ભિક્ખવે, વિહરથ પટિસલ્લાનરતા, અજ્ઝત્તં ચેતોસમથમનુયુત્તા, અનિરાકતજ્ઝાના, વિપસ્સનાય સમન્નાગતા, બ્રૂહેતા સુઞ્ઞાગારાનં . પટિસલ્લાનારામાનં, ભિક્ખવે, વિહરતં પટિસલ્લાનરતાનં અજ્ઝત્તં ચેતોસમથમનુયુત્તાનં અનિરાકતમજ્ઝાનાનં વિપસ્સનાય સમન્નાગતાનં બ્રૂહેતાનં સુઞ્ઞાગારાનં દ્વિન્નં ફલાનં અઞ્ઞતરં ફલં પાટિકઙ્ખં – દિટ્ઠેવ ધમ્મે અઞ્ઞા, સતિ વા ઉપાદિસેસે અનાગામિતા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યે સન્તચિત્તા નિપકા, સતિમન્તો ચ [સતિમન્તોવ (સી॰ ક॰)] ઝાયિનો;
સમ્મા ધમ્મં વિપસ્સન્તિ, કામેસુ અનપેક્ખિનો.

‘‘અપ્પમાદરતા સન્તા, પમાદે ભયદસ્સિનો;
અભબ્બા પરિહાનાય, નિબ્બાનસ્સેવ સન્તિકે’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. અટ્ઠમં.

૯. સિક્ખાનિસંસસુત્તં

૪૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“સિક્ખાનિસંસા , ભિક્ખવે, વિહરથ પઞ્ઞુત્તરા વિમુત્તિસારા સતાધિપતેય્યા. સિક્ખાનિસંસાનં, ભિક્ખવે, વિહરતં પઞ્ઞુત્તરાનં વિમુત્તિસારાનં સતાધિપતેય્યાનં દ્વિન્નં ફલાનં અઞ્ઞતરં ફલં પાટિકઙ્ખં – દિટ્ઠેવ ધમ્મે અઞ્ઞા, સતિ વા ઉપાદિસેસે અનાગામિતા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“પરિપુણ્ણસિક્ખં [પરિપુણ્ણસેખં (સી॰), પરિપુણ્ણસેક્ખં (સ્યા॰)] અપહાનધમ્મં, પઞ્ઞુત્તરં જાતિખયન્તદસ્સિં;
તં વે મુનિં અન્તિમદેહધારિં, મારઞ્જહં બ્રૂમિ જરાય પારગું.

“તસ્મા સદા ઝાનરતા સમાહિતા, આતાપિનો જાતિખયન્તદસ્સિનો;
મારં સસેનં અભિભુય્ય ભિક્ખવો, ભવથ જાતિમરણસ્સ પારગા”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. નવમં.

૧૦. જાગરિયસુત્તં

૪૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“જાગરો ચસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિહરેય્ય સતો સમ્પજાનો સમાહિતો પમુદિતો વિપ્પસન્નો ચ તત્થ કાલવિપસ્સી ચ કુસલેસુ ધમ્મેસુ. જાગરસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો વિહરતો સતસ્સ સમ્પજાનસ્સ સમાહિતસ્સ પમુદિતસ્સ વિપ્પસન્નસ્સ તત્થ કાલવિપસ્સિનો કુસલેસુ ધમ્મેસુ દ્વિન્નં ફલાનં અઞ્ઞતરં ફલં પાટિકઙ્ખં – દિટ્ઠેવ ધમ્મે અઞ્ઞા, સતિ વા ઉપાદિસેસે અનાગામિતા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“જાગરન્તા સુણાથેતં, યે સુત્તા તે પબુજ્ઝથ;
સુત્તા જાગરિતં સેય્યો, નત્થિ જાગરતો ભયં.

“યો જાગરો ચ સતિમા સમ્પજાનો, સમાહિતો મુદિતો વિપ્પસન્નો ચ;
કાલેન સો સમ્મા ધમ્મં પરિવીમંસમાનો, એકોદિભૂતો વિહને તમં સો.

“તસ્મા હવે જાગરિયં ભજેથ, આતાપી ભિક્ખુ નિપકો ઝાનલાભી;
સંયોજનં જાતિજરાય છેત્વા, ઇધેવ સમ્બોધિમનુત્તરં ફુસે”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દસમં.

૧૧. આપાયિકસુત્તં

૪૮. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“દ્વેમે, ભિક્ખવે, આપાયિકા નેરયિકા ઇદમપ્પહાય. કતમે દ્વે? યો ચ અબ્રહ્મચારી બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞો, યો ચ પરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં ચરન્તં અમૂલકેન અબ્રહ્મચરિયેન અનુદ્ધંસેતિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, દ્વે આપાયિકા નેરયિકા ઇદમપ્પહાયા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“અભૂતવાદી નિરયં ઉપેતિ, યો વાપિ કત્વા ન કરોમિ ચાહ;
ઉભોપિ તે પેચ્ચ સમા ભવન્તિ, નિહીનકમ્મા મનુજા પરત્થ.

“કાસાવકણ્ઠા બહવો, પાપધમ્મા અસઞ્ઞતા;
પાપા પાપેહિ કમ્મેહિ, નિરયં તે ઉપપજ્જરે.

“સેય્યો અયોગુળો ભુત્તો, તત્તો અગ્ગિસિખૂપમો;
યઞ્ચે ભુઞ્જેય્ય દુસ્સીલો, રટ્ઠપિણ્ડમસઞ્ઞતો”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. એકાદસમં.

૧૨. દિટ્ઠિગતસુત્તં

૪૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“દ્વીહિ, ભિક્ખવે, દિટ્ઠિગતેહિ પરિયુટ્ઠિતા દેવમનુસ્સા ઓલીયન્તિ એકે, અતિધાવન્તિ એકે; ચક્ખુમન્તો ચ પસ્સન્તિ.

“કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ઓલીયન્તિ એકે? ભવારામા, ભિક્ખવે, દેવમનુસ્સા ભવરતા ભવસમ્મુદિતા તેસં ભવનિરોધાય ધમ્મે દેસિયમાને ચિત્તં ન પક્ખન્દતિ ન પસીદતિ ન સન્તિટ્ઠતિ નાધિમુચ્ચતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ઓલીયન્તિ એકે.

“કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, અતિધાવન્તિ એકે? ભવેનેવ ખો પનેકે અટ્ટીયમાના હરાયમાના જિગુચ્છમાના વિભવં અભિનન્દન્તિ – યતો કિર, ભો, અયં અત્તા [સત્તો (સી॰ ક॰)] કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા ઉચ્છિજ્જતિ વિનસ્સતિ ન હોતિ પરં મરણા; એતં સન્તં એતં પણીતં એતં યાથાવન્તિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, અતિધાવન્તિ એકે.

“કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ચક્ખુમન્તો પસ્સન્તિ? ઇધ ભિક્ખુ ભૂતં ભૂતતો પસ્સતિ; ભૂતં ભૂતતો દિસ્વા ભૂતસ્સ નિબ્બિદાય વિરાગાય નિરોધાય પટિપન્નો હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ચક્ખુમન્તો પસ્સન્તી”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યે [યો (સ્યા॰ ક॰)] ભૂતં ભૂતતો દિસ્વા, ભૂતસ્સ ચ અતિક્કમં;
યથાભૂતે વિમુચ્ચન્તિ, ભવતણ્હા પરિક્ખયા.

“સ વે [સચે (ક॰ સી॰ સ્યા॰ પી॰)] ભૂતપરિઞ્ઞો, સો વીતતણ્હો ભવાભવે;
ભૂતસ્સ વિભવા ભિક્ખુ, નાગચ્છતિ પુનબ્ભવ”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દ્વાદસમં.

દુતિયો વગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

દ્વે ઇન્દ્રિયા દ્વે તપનીયા, સીલેન અપરે દુવે;
અનોત્તાપી કુહના દ્વે ચ, સંવેજનીયેન તે દસ.

વિતક્કા દેસના વિજ્જા, પઞ્ઞા ધમ્મેન પઞ્ચમં;
અજાતં ધાતુસલ્લાનં, સિક્ખા જાગરિયેન ચ;
અપાયદિટ્ઠિયા ચેવ [ચેવ (સી॰ સ્યા॰)], બાવીસતિ પકાસિતાતિ.

દુકનિપાતો નિટ્ઠિતો.

૩. તિકનિપાતો

૧. પઠમવગ્ગો

૧. મૂલસુત્તં

૫૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, અકુસલમૂલાનિ. કતમાનિ તીણિ? લોભો અકુસલમૂલં, દોસો અકુસલમૂલં, મોહો અકુસલમૂલં – ઇમાનિ ખો, ભિક્ખવે, તીણિ અકુસલમૂલાની’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘લોભો દોસો ચ મોહો ચ, પુરિસં પાપચેતસં;
હિંસન્તિ અત્તસમ્ભૂતા, તચસારંવ સમ્ફલ’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. ધાતુસુત્તં

૫૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તિસ્સો ઇમા, ભિક્ખવે, ધાતુયો. કતમા તિસ્સો? રૂપધાતુ, અરૂપધાતુ, નિરોધધાતુ – ઇમા ખો, ભિક્ખવે, તિસ્સો ધાતુયો’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘રૂપધાતું [રૂપધાતુ (સબ્બત્થ)] પરિઞ્ઞાય, અરૂપેસુ અસણ્ઠિતા;
નિરોધે યે વિમુચ્ચન્તિ, તે જના મચ્ચુહાયિનો.

‘‘કાયેન અમતં ધાતું, ફુસયિત્વા [ફુસ્સયિત્વા (સ્યા॰), ફસ્સયિત્વા (પી॰)] નિરૂપધિં;
ઉપધિપ્પટિનિસ્સગ્ગં, સચ્છિકત્વા અનાસવો;
દેસેતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો, અસોકં વિરજં પદ’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩. પઠમવેદનાસુત્તં

૫૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તિસ્સો ઇમા, ભિક્ખવે, વેદના. કતમા તિસ્સો? સુખા વેદના, દુક્ખા વેદના, અદુક્ખમસુખા વેદના –

ઇમા ખો, ભિક્ખવે, તિસ્સો વેદના’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“સમાહિતો સમ્પજાનો, સતો બુદ્ધસ્સ સાવકો;
વેદના ચ પજાનાતિ, વેદનાનઞ્ચ સમ્ભવં.

“યત્થ ચેતા નિરુજ્ઝન્તિ, મગ્ગઞ્ચ ખયગામિનં;
વેદનાનં ખયા ભિક્ખુ, નિચ્છાતો પરિનિબ્બુતો”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. દુતિયવેદનાસુત્તં

૫૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“તિસ્સો ઇમા , ભિક્ખવે, વેદના. કતમા તિસ્સો? સુખા વેદના, દુક્ખા વેદના, અદુક્ખમસુખા વેદના. સુખા, ભિક્ખવે, વેદના દુક્ખતો દટ્ઠબ્બા; દુક્ખા વેદના સલ્લતો દટ્ઠબ્બા; અદુક્ખમસુખા વેદના અનિચ્ચતો દટ્ઠબ્બા. યતો ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો સુખા વેદના દુક્ખતો દિટ્ઠા હોતિ, દુક્ખા વેદના સલ્લતો દિટ્ઠા હોતિ, અદુક્ખમસુખા વેદના અનિચ્ચતો દિટ્ઠા હોતિ; અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, ‘ભિક્ખુ અરિયો સમ્મદ્દસો અચ્છેચ્છિ [અચ્છેજ્જિ (સી॰ પી॰), અચ્છિજ્જિ (ક॰)], તણ્હં, વિવત્તયિ [વાવત્તયિ (સી॰ અટ્ઠ॰)] સંયોજનં, સમ્મા માનાભિસમયા અન્તમકાસિ દુક્ખસ્સા’”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યો સુખં દુક્ખતો અદ્દ [દક્ખિ (સી॰ પી॰ ક॰), અદક્ખિ (સ્યા॰)], દુક્ખમદ્દક્ખિ સલ્લતો;
અદુક્ખમસુખં સન્તં, અદક્ખિ નં અનિચ્ચતો.

“સ વે સમ્મદ્દસો ભિક્ખુ, યતો તત્થ વિમુચ્ચતિ;
અભિઞ્ઞાવોસિતો સન્તો, સ વે યોગાતિગો મુની”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. પઠમએસનાસુત્તં

૫૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“તિસ્સો ઇમા, ભિક્ખવે, એસના. કતમા તિસ્સો? કામેસના, ભવેસના, બ્રહ્મચરિયેસના – ઇમા ખો, ભિક્ખવે, તિસ્સો એસના”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“સમાહિતો સમ્પજાનો, સતો બુદ્ધસ્સ સાવકો;
એસના ચ પજાનાતિ, એસનાનઞ્ચ સમ્ભવં.

“યત્થ ચેતા નિરુજ્ઝન્તિ, મગ્ગઞ્ચ ખયગામિનં;
એસનાનં ખયા ભિક્ખુ, નિચ્છાતો પરિનિબ્બુતો”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. દુતિયએસનાસુત્તં

૫૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તિસ્સો ઇમા, ભિક્ખવે, એસના. કતમા તિસ્સો? કામેસના, ભવેસના, બ્રહ્મચરિયેસના – ઇમા ખો, ભિક્ખવે, તિસ્સો એસના’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘કામેસના ભવેસના, બ્રહ્મચરિયેસના સહ;
ઇતિ સચ્ચપરામાસો, દિટ્ઠિટ્ઠાના સમુસ્સયા.

‘‘સબ્બરાગવિરત્તસ્સ, તણ્હક્ખયવિમુત્તિનો;
એસના પટિનિસ્સટ્ઠા, દિટ્ઠિટ્ઠાના સમૂહતા;
એસનાનં ખયા ભિક્ખુ, નિરાસો અકથંકથી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. પઠમઆસવસુત્તં

૫૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તયોમે, ભિક્ખવે, આસવા. કતમે તયો? કામાસવો, ભવાસવો, અવિજ્જાસવો – ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો આસવા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘સમાહિતો સમ્પજાનો, સતો બુદ્ધસ્સ સાવકો;
આસવે ચ પજાનાતિ, આસવાનઞ્ચ સમ્ભવં.

‘‘યત્થ ચેતા નિરુજ્ઝન્તિ, મગ્ગઞ્ચ ખયગામિનં;
આસવાનં ખયા ભિક્ખુ, નિચ્છાતો પરિનિબ્બુતો’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

૮. દુતિયઆસવસુત્તં

૫૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તયોમે, ભિક્ખવે, આસવા. કતમે તયો? કામાસવો, ભવાસવો, અવિજ્જાસવો – ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો આસવા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યસ્સ કામાસવો ખીણો, અવિજ્જા ચ વિરાજિતા;

ભવાસવો પરિક્ખીણો, વિપ્પમુત્તો નિરૂપધિ;
ધારેતિ અન્તિમં દેહં, જેત્વા મારં સવાહિનિ’’ન્તિ [સવાહનન્તિ (બહૂસુ)].

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. અટ્ઠમં.

૯. તણ્હાસુત્તં

૫૮. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તિસ્સો ઇમા, ભિક્ખવે, તણ્હા. કતમા તિસ્સો? કામતણ્હા, ભવતણ્હા, વિભવતણ્હા – ઇમા ખો, ભિક્ખવે, તિસ્સો તણ્હા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘તણ્હાયોગેન સંયુત્તા, રત્તચિત્તા ભવાભવે;
તે યોગયુત્તા મારસ્સ, અયોગક્ખેમિનો જના;
સત્તા ગચ્છન્તિ સંસારં, જાતીમરણગામિનો.

‘‘યે ચ તણ્હં પહન્ત્વાન, વીતતણ્હા [નિક્કણ્હા ચ (સી॰ ક॰)] ભવાભવે;
તે વે [તે ચ (સી॰ પી॰ ક॰)] પારઙ્ગતા [પારગતા (ક॰ સી॰ સ્યા॰)] લોકે, યે પત્તા આસવક્ખય’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. નવમં.

૧૦. મારધેય્યસુત્તં

૫૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તીહિ, ભિક્ખવે, ધમ્મેહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ અતિક્કમ્મ મારધેય્યં આદિચ્ચોવ વિરોચતિ. કતમેહિ તીહિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અસેખેન સીલક્ખન્ધેન સમન્નાગતો હોતિ, અસેખેન સમાધિક્ખન્ધેન સમન્નાગતો હોતિ, અસેખેન પઞ્ઞાક્ખન્ધેન સમન્નાગતો હોતિ – ઇમેહિ ખો, ભિક્ખવે, તીહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ અતિક્કમ્મ મારધેય્યં આદિચ્ચોવ વિરોચતી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘સીલં સમાધિ પઞ્ઞા ચ, યસ્સ એતે સુભાવિતા;
અતિક્કમ્મ મારધેય્યં, આદિચ્ચોવ વિરોચતી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

મૂલધાતુ અથ વેદના દુવે, એસના ચ દુવે આસવા દુવે;
તણ્હાતો ચ અથ [તણ્હાતો અથ (સ્યા॰)] મારધેય્યતો, વગ્ગમાહુ પઠમન્તિ મુત્તમન્તિ.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. પુઞ્ઞકિરિયવત્થુસુત્તં

૬૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનિ. કતમાનિ તીણિ? દાનમયં પુઞ્ઞકિરિયવત્થુ, સીલમયં પુઞ્ઞકિરિયવત્થુ, ભાવનામયં પુઞ્ઞકિરિયવત્થુ – ઇમાનિ ખો, ભિક્ખવે, તીણિ પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂની''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''પુઞ્ઞમેવ સો સિક્ખેય્ય, આયતગ્ગં સુખુદ્રયં;
દાનઞ્ચ સમચરિયઞ્ચ, મેત્તચિત્તઞ્ચ ભાવયે.

''એતે ધમ્મે ભાવયિત્વા, તયો સુખસમુદ્દયે;
અબ્યાપજ્ઝં સુખં લોકં, પણ્ડિતો ઉપપજ્જતી''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. ચક્ખુસુત્તં

૬૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, ચક્ખૂનિ. કતમાનિ તીણિ? મંસચક્ખુ, દિબ્બચક્ખુ, પઞ્ઞાચક્ખુ – ઇમાનિ ખો, ભિક્ખવે, તીણિ ચક્ખૂની''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''મંસચક્ખુ દિબ્બચક્ખુ, પઞ્ઞાચક્ખુ અનુત્તરં;
એતાનિ તીણિ ચક્ખૂનિ, અક્ખાસિ પુરિસુત્તમો.

''મંસચક્ખુસ્સ ઉપ્પાદો, મગ્ગો દિબ્બસ્સ ચક્ખુનો;
યતો ઞાણં ઉદપાદિ, પઞ્ઞાચક્ખુ અનુત્તરં;
યસ્સ ચક્ખુસ્સ પટિલાભા, સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩. ઇન્દ્રિયસુત્તં

૬૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, ઇન્દ્રિયાનિ. કતમાનિ તીણિ? અનઞ્ઞાતઞ્ઞસ્સામીતિન્દ્રિયં, અઞ્ઞિન્દ્રિયં, અઞ્ઞાતાવિન્દ્રિયં – ઇમાનિ ખો, ભિક્ખવે, તીણિ ઇન્દ્રિયાની''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“સેખસ્સ સિક્ખમાનસ્સ, ઉજુમગ્ગાનુસારિનો;
ખયસ્મિં પઠમં ઞાણં, તતો અઞ્ઞા અનન્તરા.

“તતો અઞ્ઞા વિમુત્તસ્સ, ઞાણં વે હોતિ તાદિનો;
અકુપ્પા મે વિમુત્તીતિ, ભવસંયોજનક્ખયા.

“સ વે [સચે (સી॰ સ્યા॰)] ઇન્દ્રિયસમ્પન્નો, સન્તો સન્તિપદે રતો;
ધારેતિ અન્તિમં દેહં, જેત્વા મારં સવાહિનિ”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. અદ્ધાસુત્તં

૬૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“તયોમે, ભિક્ખવે, અદ્ધા. કતમે તયો? અતીતો અદ્ધા, અનાગતો અદ્ધા, પચ્ચુપ્પન્નો અદ્ધા – ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો અદ્ધા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“અક્ખેય્યસઞ્ઞિનો સત્તા, અક્ખેય્યસ્મિં પતિટ્ઠિતા;
અક્ખેય્યં અપરિઞ્ઞાય, યોગમાયન્તિ મચ્ચુનો.

“અક્ખેય્યઞ્ચ પરિઞ્ઞાય, અક્ખાતારં ન મઞ્ઞતિ;
ફુટ્ઠો વિમોક્ખો મનસા, સન્તિપદમનુત્તરં.

“સ વે [સચે (ક॰)] અક્ખેય્યસમ્પન્નો, સન્તો સન્તિપદે રતો;
સઙ્ખાયસેવી ધમ્મટ્ઠો, સઙ્ખ્યં નોપેતિ વેદગૂ”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. દુચ્ચરિતસુત્તં

૬૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, દુચ્ચરિતાનિ. કતમાનિ તીણિ? કાયદુચ્ચરિતં, વચીદુચ્ચરિતં, મનોદુચ્ચરિતં – ઇમાનિ ખો, ભિક્ખવે, તીણિ દુચ્ચરિતાની”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“કાયદુચ્ચરિતં કત્વા, વચીદુચ્ચરિતાનિ ચ;
મનોદુચ્ચરિતં કત્વા, યઞ્ચઞ્ઞં દોસસંહિતં.

“અકત્વા કુસલં કમ્મં, કત્વાનાકુસલં બહું;
કાયસ્સ ભેદા દુપ્પઞ્ઞો, નિરયં સોપપજ્જતી”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. સુચરિતસુત્તં

૬૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, સુચરિતાનિ. કતમાનિ તીણિ? કાયસુચરિતં, વચીસુચરિતં, મનોસુચરિતં – ઇમાનિ ખો, ભિક્ખવે, તીણિ સુચરિતાની''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''કાયદુચ્ચરિતં હિત્વા, વચીદુચ્ચરિતાનિ ચ;
મનોદુચ્ચરિતં હિત્વા, યઞ્ચઞ્ઞં દોસસંહિતં.

''અકત્વાકુસલં કમ્મં, કત્વાન કુસલં બહું;
કાયસ્સ ભેદા સપ્પઞ્ઞો, સગ્ગં સો ઉપપજ્જતી''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. સોચેય્યસુત્તં

૬૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, સોચેય્યાનિ. કતમાનિ તીણિ? કાયસોચેય્યં, વચીસોચેય્યં, મનોસોચેય્યં – ઇમાનિ ખો, ભિક્ખવે, તીણિ સોચેય્યાની''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''કાયસુચિં વચીસુચિં [વાચાસુચિં (ક॰)], ચેતોસુચિમનાસવં;
સુચિં સોચેય્યસમ્પન્નં, આહુ સબ્બપ્પહાયિન''ન્તિ [આહુ નિન્હાતપાપકન્તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૧૨૨) યુત્તતરં].

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

૮. મોનેય્યસુત્તં

૬૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, મોનેય્યાનિ. કતમાનિ તીણિ? કાયમોનેય્યં, વચીમોનેય્યં, મનોમોનેય્યં – ઇમાનિ ખો, ભિક્ખવે, તીણિ મોનેય્યાની''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''કાયમુનિં વચીમુનિં, મનોમુનિમનાસવં;
મુનિં મોનેય્યસમ્પન્નં, આહુ નિન્હાતપાપક''ન્તિ [આહુ સબ્બપ્પહાયિનન્તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૧૨૩)].

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. અટ્ઠમં.

૯. પઠમરાગસુત્તં

૬૮. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘યસ્સ કસ્સચિ, ભિક્ખવે, રાગો અપ્પહીનો, દોસો અપ્પહીનો, મોહો અપ્પહીનો – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, ‘બદ્ધો [બન્દો (બહૂસુ)] મારસ્સ પટિમુક્કસ્સ મારપાસો યથાકામકરણીયો [યથા કામકરણીયો ચ (સી॰ સ્યા॰ પી॰ ક॰)] પાપિમતો’. યસ્સ કસ્સચિ, ભિક્ખવે, રાગો પહીનો, દોસો પહીનો, મોહો પહીનો – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, ‘અબદ્ધો મારસ્સ ઓમુક્કસ્સ મારપાસો ન યથા કામકરણીયો [ન યથાકામકરણીયો ચ (સ્યા॰)] પાપિમતો’’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યસ્સ રાગો ચ દોસો ચ, અવિજ્જા ચ વિરાજિતા;
તં ભાવિતત્તઞ્ઞતરં, બ્રહ્મભૂતં તથાગતં;
બુદ્ધં વેરભયાતીતં, આહુ સબ્બપ્પહાયિન’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. નવમં.

૧૦. દુતિયરાગસુત્તં

૬૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘યસ્સ કસ્સચિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુસ્સ વા ભિક્ખુનિયા વા રાગો અપ્પહીનો, દોસો અપ્પહીનો, મોહો અપ્પહીનો – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, ન ‘અતરિ [અતિણ્ણો (ક॰ સી॰ ક॰)] સમુદ્દં સઊમિં સવીચિં સાવટ્ટં સગહં સરક્ખસં’. યસ્સ કસ્સચિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુસ્સ વા ભિક્ખુનિયા વા રાગો પહીનો, દોસો પહીનો, મોહો પહીનો – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, ‘અતરિ સમુદ્દં સઊમિં સવીચિં સાવટ્ટં સગહં સરક્ખસં, તિણ્ણો પારઙ્ગતો [પારગતો (સી॰ અટ્ઠ॰ સ્યા॰)] થલે તિટ્ઠતિ બ્રાહ્મણો’’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યસ્સ રાગો ચ દોસો ચ, અવિજ્જા ચ વિરાજિતા;
સોમં સમુદ્દં સગહં સરક્ખસં, સઊમિભયં દુત્તરં અચ્ચતારિ.

‘‘સઙ્ગાતિગો મચ્ચુજહો નિરૂપધિ, પહાસિ દુક્ખં અપુનબ્ભવાય;
અત્થઙ્ગતો સો ન પમાણમેતિ, અમોહયિ મચ્ચુરાજન્તિ બ્રૂમી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દસમં.

દુતિયો વગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

પુઞ્ઞં ચક્ખુ અથ ઇન્દ્રિયાનિ [અત્થિન્દ્રિયા (સ્યા॰)], અદ્ધા ચ ચરિતં દુવે સોચિ [સુચિ (સ્યા॰)];
મુનો [મુને (સ્યા॰)] અથ રાગદુવે, પુન વગ્ગમાહુ દુતિયમુત્તમન્તિ.

૩. તતિયવગ્ગો

૧. મિચ્છાદિટ્ઠિકસુત્તં

૭૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા વચીદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા મનોદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં ઉપવાદકા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના. તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના.

‘‘તં ખો પનાહં, ભિક્ખવે, નાઞ્ઞસ્સ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા સુત્વા વદામિ. દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા વચીદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા મનોદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં ઉપવાદકા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના. તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના. અપિ ચ, ભિક્ખવે, યદેવ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તદેવાહં વદામિ.

‘‘દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા વચીદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા મનોદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં ઉપવાદકા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના. તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

> ‘‘મિચ્છા મનં પણિધાય, મિચ્છા વાચઞ્ચ ભાસિય [મિચા વાચં અભાસિય (સબ્બત્થ)];
> મિચ્છા કમ્માનિ કત્વાન, કાયેન ઇધ પુગ્ગલો.
>
> ‘‘અપ્પસ્સુતાપુઞ્ઞકરો [અપ્પસ્સુતોપુઞ્ઞકરો (સી॰), અપ્પસ્સુતો અપુઞ્ઞકરો (સ્યા॰ પી॰)], અપ્પસ્મિં ઇધ જીવિતે;
> કાયસ્સ ભેદા દુપ્પઞ્ઞો, નિરયં સોપપજ્જતી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. સમ્માદિટ્ઠિકસુત્તં

૭૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા કાયસુચરિતેન સમન્નાગતા વચીસુચરિતેન સમન્નાગતા મનોસુચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં અનુપવાદકા સમ્માદિટ્ઠિકા સમ્માદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના. તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના.

‘‘તં ખો પનાહં, ભિક્ખવે, નાઞ્ઞસ્સ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા સુત્વા વદામિ. દિટ્ઠા મયા , ભિક્ખવે, સત્તા કાયસુચરિતેન સમન્નાગતા વચીસુચરિતેન સમન્નાગતા મનોસુચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં અનુપવાદકા સમ્માદિટ્ઠિકા સમ્માદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના. તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના. અપિ ચ, ભિક્ખવે, યદેવ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તદેવાહં વદામિ.

“દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા કાયસુચરિતેન સમન્નાગતા વચીસુચરિતેન સમન્નાગતા મનોસુચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં અનુપવાદકા સમ્માદિટ્ઠિકા સમ્માદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના. તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“સમ્મા મનં પણિધાય, સમ્મા વાચઞ્ચ ભાસિય [સમ્મા વાચં અભાસિય (સબ્બત્થ)];
સમ્મા કમ્માનિ કત્વાન, કાયેન ઇધ પુગ્ગલો.

“બહુસ્સુતો પુઞ્ઞકરો, અપ્પસ્મિં ઇધ જીવિતે;
કાયસ્સ ભેદા સપ્પઞ્ઞો, સગ્ગં સો ઉપપજ્જતી”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩. નિસ્સરણિયસુત્તં

૭૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“તિસ્સો ઇમા, ભિક્ખવે, નિસ્સરણિયા [નિસ્સારણીયા (અ॰ નિ॰ ૫.૨૦૦)] ધાતુયો. કતમા તિસ્સો? કામાનમેતં નિસ્સરણં યદિદં નેક્ખમ્મં, રૂપાનમેતં નિસ્સરણં યદિદં આરુપ્પં, યં ખો પન કિઞ્ચિ ભૂતં સઙ્ખતં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં નિરોધો તસ્સ નિસ્સરણં – ઇમા ખો, ભિક્ખવે, તિસ્સો નિસ્સરણિયા ધાતુયો”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“કામનિસ્સરણં ઞત્વા, રૂપાનઞ્ચ અતિક્કમં;
સબ્બસઙ્ખારસમથં, ફુસં આતાપિ સબ્બદા.

“સ વે સમ્મદ્દસો ભિક્ખુ, યતો તત્થ વિમુચ્ચતિ;
અભિઞ્ઞાવોસિતો સન્તો, સ વે યોગાતિગો મુની”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. સન્તતરસુત્તં

૭૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“રૂપેહિ, ભિક્ખવે, અરૂપા [આરુપ્પા (સી॰)] સન્તતરા, અરૂપેહિ નિરોધો સન્તતરો”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“યે ચ રૂપૂપગા સત્તા, યે ચ અરૂપટ્ઠાયિનો [આરુપ્પટ્ઠાયિનો (સી॰)];
નિરોધં અપ્પજાનન્તા, આગન્તારો પુનબ્ભવં.

“યે ચ રૂપે પરિઞ્ઞાય, અરૂપેસુ અસણ્ઠિતા;

નિરોધે યે વિમુચ્ચન્તિ, તે જના મચ્ચુહાયિનો.

‘‘કાયેન અમતં ધાતું, ફુસયિત્વા નિરૂપધિં;
ઉપધિપ્પટિનિસ્સગ્ગં, સચ્છિકત્વા અનાસવો;
દેસેતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો, અસોકં વિરજં પદ’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. પુત્તસુત્તં

૭૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તયોમે, ભિક્ખવે, પુત્તા સન્તો સંવિજ્જમાના લોકસ્મિં. કતમે તયો? અતિજાતો, અનુજાતો, અવજાતોતિ.

‘‘કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, પુત્તો અતિજાતો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, પુત્તસ્સ માતાપિતરો હોન્તિ ન બુદ્ધં સરણં ગતા, ન ધમ્મં સરણં ગતા, ન સઙ્ઘં સરણં ગતા; પાણાતિપાતા અપ્પટિવિરતા, અદિન્નાદાના અપ્પટિવિરતા, કામેસુમિચ્છાચારા અપ્પટિવિરતા, મુસાવાદા અપ્પટિવિરતા, સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના અપ્પટિવિરતા, દુસ્સીલા પાપધમ્મા. પુત્તો ચ નેસં હોતિ બુદ્ધં સરણં ગતો, ધમ્મં સરણં ગતો, સઙ્ઘં સરણં ગતો; પાણાતિપાતા પટિવિરતો, અદિન્નાદાના પટિવિરતો, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતો, મુસાવાદા પટિવિરતો, સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતો, સીલવા કલ્યાણધમ્મો. એવં ખો, ભિક્ખવે, પુત્તો અતિજાતો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, પુત્તો અનુજાતો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, પુત્તસ્સ માતાપિતરો હોન્તિ બુદ્ધં સરણં ગતા, ધમ્મં સરણં ગતા, સઙ્ઘં સરણં ગતા; પાણાતિપાતા પટિવિરતા, અદિન્નાદાના પટિવિરતા, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા, મુસાવાદા પટિવિરતા, સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતા, સીલવન્તો કલ્યાણધમ્મા. પુત્તોપિ નેસં હોતિ બુદ્ધં સરણં ગતો, ધમ્મં સરણં ગતો, સઙ્ઘં સરણં ગતો; પાણાતિપાતા પટિવિરતો, અદિન્નાદાના પટિવિરતો, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતો, મુસાવાદા પટિવિરતો, સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતો, સીલવા કલ્યાણધમ્મો. એવં ખો, ભિક્ખવે, પુત્તો અનુજાતો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, પુત્તો અવજાતો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, પુત્તસ્સ માતાપિતરો હોન્તિ બુદ્ધં સરણં ગતા, ધમ્મં સરણં ગતા, સઙ્ઘં સરણં ગતા; પાણાતિપાતા પટિવિરતા, અદિન્નાદાના પટિવિરતા, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા, મુસાવાદા પટિવિરતા, સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતા, સીલવન્તો કલ્યાણધમ્મા. પુત્તો ચ નેસં હોતિ ન બુદ્ધં સરણં ગતો, ન ધમ્મં સરણં ગતો, ન સઙ્ઘં સરણં ગતો; પાણાતિપાતા અપ્પટિવિરતો, અદિન્નાદાના અપ્પટિવિરતો, કામેસુમિચ્છાચારા અપ્પટિવિરતો, મુસાવાદા અપ્પટિવિરતો, સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના અપ્પટિવિરતો, દુસ્સીલો પાપધમ્મો. એવં ખો, ભિક્ખવે, પુત્તો અવજાતો હોતિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો પુત્તા સન્તો સંવિજ્જમાના લોકસ્મિ’’ન્તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘અતિજાતં અનુજાતં, પુત્તમિચ્છન્તિ પણ્ડિતા;
અવજાતં ન ઇચ્છન્તિ, યો હોતિ કુલગન્ધનો.

‘‘એતે ખો પુત્તા લોકસ્મિં, યે ભવન્તિ ઉપાસકા;
સદ્ધા સીલેન સમ્પન્ના, વદઞ્ઞૂ વીતમચ્છરા;
ચન્દો અબ્ભઘના મુત્તો, પરિસાસુ વિરોચરે’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. અવુટ્ઠિકસુત્તં

૭૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તયોમે, ભિક્ખવે, પુગ્ગલા સન્તો સંવિજ્જમાના લોકસ્મિં. કતમે તયો? અવુટ્ઠિકસમો , પદેસવસ્સી, સબ્બત્થાભિવસ્સી.

‘‘કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, પુગ્ગલો અવુટ્ઠિકસમો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, એકચ્ચો પુગ્ગલો સબ્બેસઞ્ઞેવ ન દાતા હોતિ, સમણબ્રાહ્મણકપણદ્ધિકવનિબ્બકયાચકાનં [... વણિબ્બકયાચકાનં (સી॰)] અન્નં પાનં વત્થં યાનં માલાગન્ધવિલેપનં સેય્યાવસથપદીપેય્યં. એવં ખો, ભિક્ખવે, પુગ્ગલો અવુટ્ઠિકસમો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, પુગ્ગલો પદેસવસ્સી હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, એકચ્ચો પુગ્ગલો એકચ્ચાનં દાતા (હોતિ) [( ) નત્થિ સ્યામપોત્થકે], એકચ્ચાનં ન દાતા હોતિ સમણબ્રાહ્મણકપણદ્ધિકવનિબ્બકયાચકાનં અન્નં પાનં વત્થં યાનં માલાગન્ધવિલેપનં સેય્યાવસથપદીપેય્યં. એવં ખો, ભિક્ખવે, પુગ્ગલો પદેસવસ્સી હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, પુગ્ગલો સબ્બત્થાભિવસ્સી હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, એકચ્ચો પુગ્ગલો સબ્બેસંવ દેતિ, સમણબ્રાહ્મણકપણદ્ધિકવનિબ્બકયાચકાનં અન્નં પાનં વત્થં યાનં માલાગન્ધવિલેપનં સેય્યાવસથપદીપેય્યં. એવં ખો, ભિક્ખવે, પુગ્ગલો સબ્બત્થાભિવસ્સી હોતિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો પુગ્ગલા સન્તો સંવિજ્જમાના લોકસ્મિ’’ન્તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘ન સમણે ન બ્રાહ્મણે, ન કપણદ્ધિકવનિબ્બકે;
લદ્ધાન સંવિભાજેતિ, અન્નં પાનઞ્ચ ભોજનં;
તં વે અવુટ્ઠિકસમોતિ, આહુ નં પુરિસાધમં.

‘‘એકચ્ચાનં ન દદાતિ, એકચ્ચાનં પવેચ્છતિ;
તં વે પદેસવસ્સીતિ, આહુ મેધાવિનો જના.

‘‘સુભિક્ખવાચો પુરિસો, સબ્બભૂતાનુકમ્પકો;
આમોદમાનો પકિરેતિ, દેથ દેથાતિ ભાસતિ.

‘‘યથાપિ મેઘો થનયિત્વા, ગજ્જયિત્વા પવસ્સતિ;
થલં નિન્નઞ્ચ પૂરેતિ, અભિસન્દન્તોવ [અભિસન્દેન્તોવ (?)] વારિના.

‘‘એવમેવ ઇધેકચ્ચો, પુગ્ગલો હોતિ તાદિસો;

ધમ્મેન સંહરિત્વાન, ઉટ્ઠાનાધિગતં ધનં;
તપ્પેતિ અન્નપાનેન, સમ્મા પત્તે વનિબ્બકે’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. સુખપત્થનાસુત્તં

૭૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, સુખાનિ પત્થયમાનો સીલં રક્ખેય્ય પણ્ડિતો. કતમાનિ તીણિ? પસંસા મે આગચ્છતૂતિ [આગચ્છન્તૂતિ (સ્યા॰)] સીલં રક્ખેય્ય પણ્ડિતો, ભોગા મે ઉપ્પજ્જન્તૂતિ સીલં રક્ખેય્ય પણ્ડિતો, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જિસ્સામીતિ સીલં રક્ખેય્ય પણ્ડિતો. ઇમાનિ ખો, ભિક્ખવે, તીણિ સુખાનિ પત્થયમાનો સીલં રક્ખેય્ય પણ્ડિતો’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘સીલં રક્ખેય્ય મેધાવી, પત્થયાનો તયો સુખે;
પસંસં વિત્તલાભઞ્ચ, પેચ્ચ સગ્ગે પમોદનં.

‘‘અકરોન્તોપિ ચે પાપં, કરોન્તમુપસેવતિ;
સઙ્કિયો હોતિ પાપસ્મિં, અવણ્ણો ચસ્સ રૂહતિ.

‘‘યાદિસં કુરુતે મિત્તં, યાદિસં ચૂપસેવતિ;
સ વે તાદિસકો હોતિ, સહવાસો હિ [સહવાસોપિ (સી॰ ક॰)] તાદિસો.

‘‘સેવમાનો સેવમાનં, સમ્ફુટ્ઠો સમ્ફુસં પરં;
સરો દિદ્ધો કલાપંવ, અલિત્તમુપલિમ્પતિ;
ઉપલેપભયા [ઉપલિમ્પભયા (ક॰)] ધીરો, નેવ પાપસખા સિયા.

‘‘પૂતિમચ્છં કુસગ્ગેન, યો નરો ઉપનય્હતિ;
કુસાપિ પૂતિ વાયન્તિ, એવં બાલૂપસેવના.

‘‘તગરઞ્ચ પલાસેન, યો નરો ઉપનય્હતિ;
પત્તાપિ સુરભિ વાયન્તિ, એવં ધીરૂપસેવના.

‘‘તસ્મા પત્તપુટસ્સેવ [પલાસપુટસ્સેવ (પી॰ ક॰)], ઞત્વા સમ્પાકમત્તનો;
અસન્તે નુપસેવેય્ય, સન્તે સેવેય્ય પણ્ડિતો;
અસન્તો નિરયં નેન્તિ, સન્તો પાપેન્તિ સુગ્ગતિ’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

૮. ભિદુરસુત્તં

૭૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘ભિદુરાયં [ભિન્દન્તાયં (સ્યા॰ પી॰ ક॰)], ભિક્ખવે, કાયો, વિઞ્ઞાણં વિરાગધમ્મં, સબ્બે ઉપધી અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

> ‘‘કાયઞ્ચ ભિદુરં [ભિન્દન્તં (સ્યા॰ પી॰ ક॰)] ઞત્વા, વિઞ્ઞાણઞ્ચ વિરાગુનં [વિરાગિકં (ક॰ સી॰), પભઙ્ગુણં (સ્યા॰)];
> ઉપધીસુ ભયં દિસ્વા, જાતિમરણમચ્ચગા;
> સમ્પત્વા પરમં સન્તિં, કાલં કઙ્ખતિ ભાવિતત્તો’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. અટ્ઠમં.

૯. ધાતુસોસંસન્દનસુત્તં

૭૮. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘ધાતુસો, ભિક્ખવે, સત્તા સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દન્તિ સમેન્તિ. હીનાધિમુત્તિકા સત્તા હીનાધિમુત્તિકેહિ સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દન્તિ સમેન્તિ, કલ્યાણાધિમુત્તિકા સત્તા કલ્યાણાધિમુત્તિકેહિ સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દન્તિ સમેન્તિ.

‘‘અતીતમ્પિ, ભિક્ખવે, અદ્ધાનં ધાતુસોવ સત્તા સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દિંસુ સમિંસુ. હીનાધિમુત્તિકા સત્તા હીનાધિમુત્તિકેહિ સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દિંસુ સમિંસુ, કલ્યાણાધિમુત્તિકા સત્તા કલ્યાણાધિમુત્તિકેહિ સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દિંસુ સમિંસુ.

‘‘અનાગતમ્પિ , ભિક્ખવે, અદ્ધાનં ધાતુસોવ સત્તા સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દિસ્સન્તિ સમેસ્સન્તિ. હીનાધિમુત્તિકા સત્તા હીનાધિમુત્તિકેહિ સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દિસ્સન્તિ સમેસ્સન્તિ, કલ્યાણાધિમુત્તિકા સત્તા કલ્યાણાધિમુત્તિકેહિ સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દિસ્સન્તિ સમેસ્સન્તિ.

‘‘એતરહિપિ, ભિક્ખવે, પચ્ચુપ્પન્નં અદ્ધાનં ધાતુસોવ સત્તા સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દન્તિ સમેન્તિ. હીનાધિમુત્તિકા સત્તા હીનાધિમુત્તિકેહિ સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દન્તિ સમેન્તિ, કલ્યાણાધિમુત્તિકા સત્તા કલ્યાણાધિમુત્તિકેહિ સત્તેહિ સદ્ધિં સંસન્દન્તિ સમેન્તી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

> ‘‘સંસગ્ગા વનથો જાતો, અસંસગ્ગેન છિજ્જતિ;
> પરિત્તં દારુમારુય્હ, યથા સીદે મહણ્ણવે.
>
> ‘‘એવં કુસીતમાગમ્મ, સાધુજીવીપિ સીદતિ;
> તસ્મા તં પરિવજ્જેય્ય, કુસીતં હીનવીરિયં.
>
> ‘‘પવિવિત્તેહિ અરિયેહિ, પહિતત્તેહિ ઝાયિભિ;
> નિચ્ચં આરદ્ધવીરિયેહિ, પણ્ડિતેહિ સહાવસે’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. નવમં.

૧૦. પરિહાનસુત્તં

૭૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તયોમે, ભિક્ખવે, ધમ્મા સેખસ્સ ભિક્ખુનો પરિહાનાય સંવત્તન્તિ. કતમે તયો? ઇધ, ભિક્ખવે, સેખો ભિક્ખુ કમ્મારામો હોતિ, કમ્મરતો, કમ્મારામતમનુયુત્તો; ભસ્સારામો હોતિ, ભસ્સરતો, ભસ્સારામતમનુયુત્તો; નિદ્દારામો હોતિ, નિદ્દારતો, નિદ્દારામતમનુયુત્તો. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો ધમ્મા સેખસ્સ ભિક્ખુનો પરિહાનાય સંવત્તન્તિ.

''તયોમે, ભિક્ખવે, ધમ્મા સેખસ્સ ભિક્ખુનો અપરિહાનાય સંવત્તન્તિ. કતમે તયો? ઇધ, ભિક્ખવે, સેખો ભિક્ખુ ન કમ્મારામો હોતિ, ન કમ્મરતો, ન કમ્મારામતમનુયુત્તો; ન ભસ્સારામો હોતિ, ન ભસ્સરતો, ન ભસ્સારામતમનુયુત્તો; ન નિદ્દારામો હોતિ, ન નિદ્દારતો , ન નિદ્દારામતમનુયુત્તો. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો ધમ્મા સેખસ્સ ભિક્ખુનો અપરિહાનાય સંવત્તન્તી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''કમ્મારામો ભસ્સારામો [ભસ્સરતો (સબ્બથ)], નિદ્દારામો ચ ઉદ્ધતો;
અભબ્બો તાદિસો ભિક્ખુ, ફુટ્ઠું સમ્બોધિમુત્તમં.

''તસ્મા હિ અપ્પકિચ્ચસ્સ, અપ્પમિદ્ધો અનુદ્ધતો;
ભબ્બો સો તાદિસો ભિક્ખુ, ફુટ્ઠું સમ્બોધિમુત્તમ''ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દસમં.

તતિયો વગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

દ્વે દિટ્ઠી નિસ્સરણં રૂપં, પુત્તો અવુટ્ઠિકેન ચ;
સુખા ચ ભિદુરો [ભિન્દના (સબ્બત્થ)] ધાતુ, પરિહાનેન તે દસાતિ.

૪. ચતુત્થવગ્ગો

૧. વિતક્કસુત્તં

૮૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તયોમે, ભિક્ખવે, અકુસલવિતક્કા. કતમે તયો? અનવઞ્ઞત્તિપટિસંયુત્તો વિતક્કો, લાભસક્કારસિલોકપટિસંયુત્તો વિતક્કો, પરાનુદ્દયતાપટિસંયુત્તો વિતક્કો. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો અકુસલવિતક્કા''તિ . એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''અનવઞ્ઞત્તિસંયુત્તો, લાભસક્કારગારવો;

સહનન્દી અમચ્ચેહિ, આરા સંયોજનક્ખયા.

‘‘યો ચ પુત્તપસું હિત્વા, વિવાહે સંહરાનિ [સઞ્ઞહાનિ (ક॰ સી॰ સ્યા॰ પી॰)] ચ;
ભબ્બો સો તાદિસો ભિક્ખુ, ફુટ્ઠું સમ્બોધિમુત્તમ’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. સક્કારસુત્તં

૮૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા સક્કારેન અભિભૂતા, પરિયાદિન્નચિત્તા, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના.

‘‘દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા અસક્કારેન અભિભૂતા, પરિયાદિન્નચિત્તા, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના.

‘‘દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા સક્કારેન ચ અસક્કારેન ચ તદુભયેન અભિભૂતા, પરિયાદિન્નચિત્તા, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના.

‘‘તં ખો પનાહં, ભિક્ખવે, નાઞ્ઞસ્સ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા સુત્વા વદામિ; ( ) [(દિટ્ઠા મયા ભિક્ખવે સત્તા સક્કારેન અભિભૂતા. …પે॰… અસક્કારેન અભિભૂતા …પે॰… સક્કારેન ચ અસક્કારેન ચ તદુભયેન અભિભૂતા પરિયાદિન્નચિત્તા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના.) (સ્યા॰) પુરિમવગ્ગે મિચ્છાદિટ્ઠિકસમ્માદિટ્ઠિકસુત્તેહિ પન સમેતિ, અન્વયબ્યતિરેકવાક્યાનં પન અનન્તરિતત્તા પાસંસતરા.)] અપિ ચ, ભિક્ખવે, યદેવ મે સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તમેવાહં વદામિ.

‘‘દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા સક્કારેન અભિભૂતા, પરિયાદિન્નચિત્તા, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના.

‘‘દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા અસક્કારેન અભિભૂતા, પરિયાદિન્નચિત્તા, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના.

‘‘દિટ્ઠા મયા, ભિક્ખવે, સત્તા સક્કારેન ચ અસક્કારેન ચ તદુભયેન અભિભૂતા, પરિયાદિન્નચિત્તા, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યસ્સ સક્કરિયમાનસ્સ, અસક્કારેન ચૂભયં;
સમાધિ ન વિકમ્પતિ, અપ્પમાદવિહારિનો [અપ્પમાણવિહારિનો (સી॰ અટ્ઠ॰)].

‘‘તં ઝાયિનં સાતતિકં, સુખુમં દિટ્ઠિવિપસ્સકં ;

ઉપાદાનક્ખયારામં, આહુ સપ્પુરિસો ઇતી''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩. દેવસદ્દસુત્તં

૮૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તયોમે, ભિક્ખવે, દેવેસુ દેવસદ્દા નિચ્છરન્તિ સમયા સમયં ઉપાદાય. કતમે તયો? યસ્મિં, ભિક્ખવે, સમયે અરિયસાવકો કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજ્જાય ચેતેતિ, તસ્મિં સમયે [તસ્મિં ભિક્ખવે સમયે (પી॰ ક॰)] દેવેસુ દેવસદ્દો નિચ્છરતિ – 'એસો અરિયસાવકો મારેન સદ્ધિં સઙ્ગામાય ચેતેતી'તિ. અયં, ભિક્ખવે, પઠમો દેવેસુ દેવસદ્દો નિચ્છરતિ સમયા સમયં ઉપાદાય.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, યસ્મિં સમયે અરિયસાવકો સત્તન્નં બોધિપક્ખિયાનં ધમ્માનં ભાવનાનુયોગમનુયુત્તો વિહરતિ, તસ્મિં સમયે દેવેસુ દેવસદ્દો નિચ્છરતિ – 'એસો અરિયસાવકો મારેન સદ્ધિં સઙ્ગામેતી'તિ. અયં, ભિક્ખવે, દુતિયો દેવેસુ દેવસદ્દો નિચ્છરતિ સમયા સમયં ઉપાદાય.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, યસ્મિં સમયે અરિયસાવકો આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, તસ્મિં સમયે દેવેસુ દેવસદ્દો નિચ્છરતિ – 'એસો અરિયસાવકો વિજિતસઙ્ગામો તમેવ સઙ્ગામસીસં અભિવિજિય અજ્ઝાવસતી'તિ. અયં, ભિક્ખવે, તતિયો દેવેસુ દેવસદ્દો નિચ્છરતિ સમયા સમયં ઉપાદાય. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો દેવેસુ દેવસદ્દા નિચ્છરન્તિ સમયા સમયં ઉપાદાયા''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

> ''દિસ્વા વિજિતસઙ્ગામં, સમ્માસમ્બુદ્ધસાવકં;
> દેવતાપિ નમસ્સન્તિ, મહન્તં વીતસારદં.
>
> ''નમો તે પુરિસાજઞ્ઞ, યો ત્વં દુજ્જયમજ્ઝભૂ;
> જેત્વાન મચ્ચુનો સેનં, વિમોક્ખેન અનાવરં.
>
> ''ઇતિ હેતં નમસ્સન્તિ, દેવતા પત્તમાનસં;
> તઞ્હિ તસ્સ ન પસ્સન્તિ, યેન મચ્ચુવસં વજે''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. પઞ્ચપુબ્બનિમિત્તસુત્તં

૮૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''યદા, ભિક્ખવે, દેવો દેવકાયા ચવનધમ્મો હોતિ, પઞ્ચસ્સ પુબ્બનિમિત્તાનિ પાતુભવન્તિ – માલા મિલાયન્તિ, વત્થાનિ કિલિસ્સન્તિ, કચ્છેહિ સેદા મુચ્ચન્તિ, કાયે દુબ્બણ્ણિયં ઓક્કમતિ, સકે દેવો દેવાસને

નાભિરમતીતિ. તમેનં, ભિક્ખવે, દેવા ‘ચવનધમ્મો અયં દેવપુત્તો’તિ ઇતિ વિદિત્વા તીહિ વાચાહિ અનુમોદેન્તિ [અનુમોદન્તિ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] – ‘ઇતો, ભો, સુગતિં ગચ્છ, સુગતિં ગન્ત્વા સુલદ્ધલાભં લભ, સુલદ્ધલાભં લભિત્વા સુપ્પતિટ્ઠિતો ભવાહી’’’તિ.

એવં વુત્તે, અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘કિન્નુ ખો, ભન્તે, દેવાનં સુગતિગમનસઙ્ખાતં; કિઞ્ચ, ભન્તે, દેવાનં સુલદ્ધલાભસઙ્ખાતં ; કિં પન, ભન્તે, દેવાનં સુપ્પતિટ્ઠિતસઙ્ખાત’’ન્તિ?

‘‘મનુસ્સત્તં ખો, ભિક્ખુ [ભિક્ખવે (સ્યા॰ પી॰)], દેવાનં સુગતિગમનસઙ્ખાતં; યં મનુસ્સભૂતો સમાનો તથાગતપ્પવેદિતે ધમ્મવિનયે સદ્ધં પટિલભતિ. ઇદં ખો, ભિક્ખુ [ભિક્ખવે (સ્યા॰ પી॰)], દેવાનં સુલદ્ધલાભસઙ્ખાતં; સા ખો પનસ્સ સદ્ધા નિવિટ્ઠા હોતિ મૂલજાતા પતિટ્ઠિતા દળ્હા અસંહારિયા સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા દેવેન વા મારેન વા બ્રહ્મુના વા કેનચિ વા લોકસ્મિં. ઇદં ખો, ભિક્ખુ [ભિક્ખવે (સ્યા॰ પી॰)], દેવાનં સુપ્પતિટ્ઠિતસઙ્ખાત’’ન્તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યદા દેવો દેવકાયા, ચવતિ આયુસઙ્ખયા;
તયો સદ્દા નિચ્છરન્તિ, દેવાનં અનુમોદતં.

‘‘‘ઇતો ભો સુગતિં ગચ્છ, મનુસ્સાનં સહબ્યતં;
મનુસ્સભૂતો સદ્ધમ્મે, લભ સદ્ધં અનુત્તરં.

‘‘‘સા તે સદ્ધા નિવિટ્ઠસ્સ, મૂલજાતા પતિટ્ઠિતા;
યાવજીવં અસંહીરા, સદ્ધમ્મે સુપ્પવેદિતે.

‘‘‘કાયદુચ્ચરિતં હિત્વા, વચીદુચ્ચરિતાનિ ચ;
મનોદુચ્ચરિતં હિત્વા, યઞ્ચઞ્ઞં દોસસઞ્હિતં.

‘‘‘કાયેન કુસલં કત્વા, વાચાય કુસલં બહું;
મનસા કુસલં કત્વા, અપ્પમાણં નિરૂપધિં.

‘‘‘તતો ઓપધિકં પુઞ્ઞં, કત્વા દાનેન તં બહું;
અઞ્ઞેપિ મચ્ચે સદ્ધમ્મે, બ્રહ્મચરિયે નિવેસય’ [નિવેસયે (સી॰ સ્યા॰)].

‘‘ઇમાય અનુકમ્પાય, દેવા દેવં યદા વિદૂ;
ચવન્તં અનુમોદેન્તિ, એહિ દેવ પુનપ્પુન’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. બહુજનહિતસુત્તં

૮૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તયોમે પુગ્ગલા લોકે ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જન્તિ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. કતમે તયો? ઇધ, ભિક્ખવે, તથાગતો લોકે ઉપ્પજ્જતિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો વિજ્જાચરણસમ્પન્નો સુગતો લોકવિદૂ અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથિ સત્થા દેવમનુસ્સાનં બુદ્ધો ભગવા. સો ધમ્મં દેસેતિ આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં, કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેતિ. અયં, ભિક્ખવે, પઠમો પુગ્ગલો લોકે ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, તસ્સેવ સત્થુ [સત્થુનો (સ્યા॰)] સાવકો અરહં હોતિ ખીણાસવો વુસિતવા કતકરણીયો ઓહિતભારો અનુપ્પત્તસદત્થો પરિક્ખીણભવસંયોજનો સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તો. સો ધમ્મં દેસેતિ આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં, કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેતિ. અયં, ભિક્ખવે, દુતિયો પુગ્ગલો લોકે ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, તસ્સેવ સત્થુ સાવકો સેખો હોતિ પાટિપદો બહુસ્સુતો સીલવતૂપપન્નો. સોપિ [સો (?)] ધમ્મં દેસેતિ આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં, કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેતિ. અયં, ભિક્ખવે, તતિયો પુગ્ગલો લોકે ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો પુગ્ગલા લોકે ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જન્તિ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન’’ન્તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘સત્થા હિ લોકે પઠમો મહેસિ, તસ્સન્વયો સાવકો ભાવિતત્તો;
અથાપરો પાટિપદોપિ સેખો, બહુસ્સુતો સીલવતૂપપન્નો.

‘‘એતે તયો દેવમનુસ્સસેટ્ઠા, પભઙ્કરા ધમ્મમુદીરયન્તા;
અપાપુરન્તિ [અપાપુરેન્તિ (ક॰)] અમતસ્સ દ્વારં, યોગા પમોચેન્તિ [યાગા પમુચ્ચન્તિ (સી॰), યોગા મોચન્તિ (સ્યા॰)] હુજ્જનં તે.

‘‘યે સત્થવાહેન અનુત્તરેન, સુદેસિતં મગ્ગમનુક્કમન્તિ [મગ્ગમનુગ્ગમન્તિ (સી॰ ક॰)];
ઇધેવ દુક્ખસ્સ કરોન્તિ અન્તં, યે અપ્પમત્તા સુગતસ્સ સાસને’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. અસુભાનુપસ્સીસુત્તં

૮૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘અસુભાનુપસ્સી, ભિક્ખવે, કાયસ્મિં વિહરથ; આનાપાનસ્સતિ ચ વો અજ્ઝત્તં પરિમુખં સૂપટ્ઠિતા હોતુ; સબ્બસઙ્ખારેસુ અનિચ્ચાનુપસ્સિનો વિહરથ. અસુભાનુપસ્સીનં, ભિક્ખવે, કાયસ્મિં વિહરતં યો સુભાય ધાતુયા રાગાનુસયો સો પહીયતિ [પહિય્યતિ (ક॰)]. આનાપાનસ્સતિયા અજ્ઝત્તં પરિમુખં સૂપટ્ઠિતતાય યે બાહિરા

વિતક્કાસયા વિઘાતપક્ખિકા, તે ન હોન્તિ. સબ્બસઙ્ખારેસુ અનિચ્ચાનુપસ્સીનં વિહરતં યા અવિજ્જા સા પહીયતિ, યા વિજ્જા સા ઉપ્પજ્જતી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''અસુભાનુપસ્સી કાયસ્મિં, આનાપાને પટિસ્સતો;
સબ્બસઙ્ખારસમથં, પસ્સં આતાપિ સબ્બદા.

''સ વે સમ્મદ્દસો ભિક્ખુ, યતો તત્થ વિમુચ્ચતિ;
અભિઞ્ઞાવોસિતો સન્તો, સ વે યોગાતિગો મુની''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. ધમ્માનુધમ્મપટિપન્નસુત્તં

૮૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''ધમ્માનુધમ્મપટિપન્નસ્સ ભિક્ખુનો અયમનુધમ્મો હોતિ વેય્યાકરણાય – ધમ્માનુધમ્મપટિપન્નોયન્તિ ભાસમાનો ધમ્મઞ્ઞેવ ભાસતિ નો અધમ્મં, વિતક્કયમાનો વા ધમ્મવિતક્કઞ્ઞેવ વિતક્કેતિ નો અધમ્મવિતક્કં, તદુભયં વા પન અભિનિવેજ્જેત્વા ઉપેક્ખકો વિહરતિ સતો સમ્પજાનો''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''ધમ્મારામો ધમ્મરતો, ધમ્મં અનુવિચિન્તયં;
ધમ્મં અનુસ્સરં ભિક્ખુ, સદ્ધમ્મા ન પરિહાયતિ.

''ચરં વા યદિ વા તિટ્ઠં, નિસિન્નો ઉદ વા સયં;
અજ્ઝત્તં સમયં ચિત્તં, સન્તિમેવાધિગચ્છતી''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

૮. અન્ધકરણસુત્તં

૮૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તયોમે , ભિક્ખવે, અકુસલવિતક્કા અન્ધકરણા અચક્ખુકરણા અઞ્ઞાણકરણા પઞ્ઞાનિરોધિકા વિઘાતપક્ખિકા અનિબ્બાનસંવત્તનિકા . કતમે તયો? કામવિતક્કો, ભિક્ખવે, અન્ધકરણો અચક્ખુકરણો અઞ્ઞાણકરણો પઞ્ઞાનિરોધિકો વિઘાતપક્ખિકો અનિબ્બાનસંવત્તનિકો. બ્યાપાદવિતક્કો, ભિક્ખવે, અન્ધકરણો અચક્ખુકરણો અઞ્ઞાણકરણો પઞ્ઞાનિરોધિકો વિઘાતપક્ખિકો અનિબ્બાનસંવત્તનિકો. વિહિંસાવિતક્કો, ભિક્ખવે, અન્ધકરણો અચક્ખુકરણો અઞ્ઞાણકરણો પઞ્ઞાનિરોધિકો વિઘાતપક્ખિકો અનિબ્બાનસંવત્તનિકો. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો અકુસલવિતક્કા અન્ધકરણા અચક્ખુકરણા અઞ્ઞાણકરણા પઞ્ઞાનિરોધિકા વિઘાતપક્ખિકા અનિબ્બાનસંવત્તનિકા.

''તયોમે, ભિક્ખવે, કુસલવિતક્કા અનન્ધકરણા ચક્ખુકરણા ઞાણકરણા પઞ્ઞાવુદ્ધિકા અવિઘાતપક્ખિકા નિબ્બાનસંવત્તનિકા. કતમે તયો? નેક્ખમ્મવિતક્કો, ભિક્ખવે, અનન્ધકરણો ચક્ખુકરણો ઞાણકરણો પઞ્ઞાવુદ્ધિકો અવિઘાતપક્ખિકો નિબ્બાનસંવત્તનિકો. અબ્યાપાદવિતક્કો, ભિક્ખવે, અનન્ધકરણો ચક્ખુકરણો ઞાણકરણો પઞ્ઞાવુદ્ધિકો અવિઘાતપક્ખિકો નિબ્બાનસંવત્તનિકો. અવિહિંસાવિતક્કો, ભિક્ખવે, અનન્ધકરણો ચક્ખુકરણો ઞાણકરણો પઞ્ઞાવુદ્ધિકો અવિઘાતપક્ખિકો નિબ્બાનસંવત્તનિકો. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો કુસલવિતક્કા અનન્ધકરણા ચક્ખુકરણા ઞાણકરણા પઞ્ઞાવુદ્ધિકા અવિઘાતપક્ખિકા નિબ્બાનસંવત્તનિકા''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''તયો વિતક્કે કુસલે વિતક્કયે, તયો પન અકુસલે નિરાકરે;
સ વે વિતક્કાનિ વિચારિતાનિ, સમેતિ વુટ્ઠીવ રજં સમૂહતં;
સ વે વિતક્કૂપસમેન ચેતસા, ઇધેવ સો સન્તિપદં સમજ્ઝગા''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. અટ્ઠમં.

૯. અન્તરામલસુત્તં

૮૮. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''તયોમે, ભિક્ખવે, અન્તરામલા અન્તરાઅમિત્તા અન્તરાસપત્તા અન્તરાવધકા અન્તરાપચ્ચત્થિકા. કતમે તયો? લોભો, ભિક્ખવે, અન્તરામલો અન્તરાઅમિત્તો અન્તરાસપત્તો અન્તરાવધકો અન્તરાપચ્ચત્થિકો. દોસો, ભિક્ખવે, અન્તરામલો અન્તરાઅમિત્તો અન્તરાસપત્તો અન્તરાવધકો અન્તરાપચ્ચત્થિકો. મોહો, ભિક્ખવે, અન્તરામલો અન્તરાઅમિત્તો અન્તરાસપત્તો અન્તરાવધકો અન્તરાપચ્ચત્થિકો. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો અન્તરામલા અન્તરાઅમિત્તા અન્તરાસપત્તા અન્તરાવધકા અન્તરાપચ્ચત્થિકા''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''અનત્થજનનો લોભો, લોભો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

''લુદ્ધો અત્થં ન જાનાતિ, લુદ્ધો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધતમં [અન્ધં તમં (સી॰)] તદા હોતિ, યં લોભો સહતે નરં.

''યો ચ લોભં પહન્ત્વાન, લોભનેય્યે ન લુબ્ભતિ;
લોભો પહીયતે તમ્હા, ઉદબિન્દૂવ પોક્ખરા.

''અનત્થજનનો દોસો, દોસો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

''દુટ્ઠો અત્થં ન જાનાતિ, દુટ્ઠો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધતમં તદા હોતિ, યં દોસો સહતે નરં.

“યો ચ દોસં પહન્ત્વાન, દોસનેય્યે ન દુસ્સતિ;
દોસો પહીયતે તમ્હા, તાલપક્કંવ બન્ધના.

“અનત્થજનનો મોહો, મોહો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

“મૂળ્હો અત્થં ન જાનાતિ, મૂળ્હો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધતમં તદા હોતિ, યં મોહો સહતે નરં.

“યો ચ મોહં પહન્ત્વાન, મોહનેય્યે ન મુય્હતિ;
મોહં વિહન્તિ સો સબ્બં, આદિચ્ચોવુદયં તમ”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. નવમં.

૧૦. દેવદત્તસુત્તં

૮૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“તીહિ, ભિક્ખવે, અસદ્ધમ્મેહિ અભિભૂતો પરિયાદિન્નચિત્તો દેવદત્તો આપાયિકો નેરયિકો કપ્પટ્ઠો અતેકિચ્છો. કતમેહિ તીહિ? પાપિચ્છતાય, ભિક્ખવે, અભિભૂતો પરિયાદિન્નચિત્તો દેવદત્તો આપાયિકો નેરયિકો કપ્પટ્ઠો અતેકિચ્છો. પાપમિત્તતાય, ભિક્ખવે, અભિભૂતો પરિયાદિન્નચિત્તો દેવદત્તો આપાયિકો નેરયિકો કપ્પટ્ઠો અતેકિચ્છો. સતિ ખો પન ઉત્તરિકરણીયે [ઉત્તરિં કરણીયે (સ્યા॰)] ઓરમત્તકેન વિસેસાધિગમેન [વિસેસાધિગમેન ચ (સ્યા॰ પી॰)] અન્તરા વોસાનં આપાદિ. ઇમેહિ ખો, ભિક્ખવે, તીહિ અસદ્ધમ્મેહિ અભિભૂતો પરિયાદિન્નચિત્તો દેવદત્તો આપાયિકો નેરયિકો કપ્પટ્ઠો અતેકિચ્છો”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“મા જાતુ કોચિ લોકસ્મિં, પાપિચ્છો ઉદપજ્જથ;
તદમિનાપિ જાનાથ, પાપિચ્છાનં યથા ગતિ.

“પણ્ડિતોતિ સમઞ્ઞાતો, ભાવિતત્તોતિ સમ્મતો;
જલંવ યસસા અટ્ઠા, દેવદત્તોતિ વિસ્સુતો [મે સુતં (પાળિયં)].

“સો પમાણમનુચિણ્ણો [પમાદમનુચિણ્ણો (ક॰ સી॰ સ્યા॰ પી॰), સમાનમનુચિણ્ણો (અટ્ઠ॰)], આસજ્જ નં તથાગતં;
અવીચિનિરયં પત્તો, ચતુદ્વારં ભયાનકં.

“અદુટ્ઠસ્સ હિ યો દુબ્ભે, પાપકમ્મં અકુબ્બતો;
તમેવ પાપં ફુસતિ [ફુસ્સેતિ (સ્યા॰)], દુટ્ઠચિત્તં અનાદરં.

“સમુદ્દં વિસકુમ્ભેન, યો મઞ્ઞેય્ય પદૂસિતું;
ન સો તેન પદૂસેય્ય, ભેસ્મા હિ ઉદધિ મહા.

“એવમેવ [એવમેતં (સ્યા॰)] તથાગતં, યો વાદેન વિહિંસતિ;
સમ્મગ્ગતં [સમગ્ગતં (સી॰ ક॰)] સન્તચિત્તં, વાદો તમ્હિ ન રૂહતિ.

“તાદિસં મિત્તં કુબ્બેથ, તઞ્ચ સેવેય્ય પણ્ડિતો;
યસ્સ મગ્ગાનુગો ભિક્ખુ, ખયં દુક્ખસ્સ પાપુણે”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દસમં.

ચતુત્થો વગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

વિતક્કાસક્કારસદ્દ, ચવનલોકે અસુભં;
ધમ્મઅન્ધકારમલં, દેવદત્તેન તે દસાતિ.

૫. પઞ્ચમવગ્ગો

૧. અગ્ગપ્પસાદસુત્તં

૯૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“તયોમે, ભિક્ખવે, અગ્ગપ્પસાદા. કતમે તયો? યાવતા, ભિક્ખવે, સત્તા અપદા વા દ્વિપદા વા ચતુપ્પદા વા બહુપ્પદા [બહુપદા (ક॰)] વા રૂપિનો વા અરૂપિનો વા સઞ્ઞિનો વા અસઞ્ઞિનો વા નેવસઞ્ઞિનાસઞ્ઞિનો વા, તથાગતો તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો . યે, ભિક્ખવે, બુદ્ધે પસન્ના, અગ્ગે તે પસન્ના. અગ્ગે ખો પન પસન્નાનં અગ્ગો વિપાકો હોતિ.

“યાવતા, ભિક્ખવે, ધમ્મા સઙ્ખતા વા અસઙ્ખતા વા, વિરાગો તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ, યદિદં મદનિમ્મદનો પિપાસવિનયો આલયસમુગ્ઘાતો વટ્ટુપચ્છેદો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. યે, ભિક્ખવે, વિરાગે ધમ્મે પસન્ના, અગ્ગે તે પસન્ના. અગ્ગે ખો પન પસન્નાનં અગ્ગો વિપાકો હોતિ.

“યાવતા , ભિક્ખવે, સઙ્ઘા વા ગણા વા, તથાગતસાવકસઙ્ઘો તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ, યદિદં ચત્તારિ પુરિસયુગાનિ અટ્ઠ પુરિસપુગ્ગલા એસ ભગવતો સાવકસઙ્ઘો આહુનેય્યો પાહુનેય્યો દક્ખિણેય્યો અઞ્જલિકરણીયો અનુત્તરં પુઞ્ઞક્ખેત્તં લોકસ્સ. યે, ભિક્ખવે, સઙ્ઘે પસન્ના, અગ્ગે તે પસન્ના. અગ્ગે ખો પન પસન્નાનં અગ્ગો વિપાકો હોતિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો અગ્ગપ્પસાદા”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“અગ્ગતો વે પસન્નાનં, અગ્ગં ધમ્મં વિજાનતં;
અગ્ગે બુદ્ધે પસન્નાનં, દક્ખિણેય્યે અનુત્તરે.

“અગ્ગે ધમ્મે પસન્નાનં, વિરાગૂપસમે સુખે;
અગ્ગે સઙ્ઘે પસન્નાનં, પુઞ્ઞક્ખેત્તે અનુત્તરે.

‘‘અગ્ગસ્મિં દાનં દદતં, અગ્ગં પુઞ્ઞં પવડ્ઢતિ;
અગ્ગં આયુ ચ વણ્ણો ચ, યસો કિત્તિ સુખં બલં.

‘‘અગ્ગસ્સ દાતા મેધાવી, અગ્ગધમ્મસમાહિતો;
દેવભૂતો મનુસ્સો વા, અગ્ગપ્પત્તો પમોદતી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. જીવિકસુત્તં

૯૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘અન્તમિદં, ભિક્ખવે, જીવિકાનં યદિદં પિણ્ડોલ્યં. અભિસાપોયં [અભિસાપાયં (સી॰), અભિલાપાયં (સ્યા॰ પી॰), અભિસપાયં (ક॰)], ભિક્ખવે, લોકસ્મિં – ‘પિણ્ડોલો વિચરસિ પત્તપાણી’તિ. તઞ્ચ ખો એતં, ભિક્ખવે, કુલપુત્તા ઉપેન્તિ અત્થવસિકા, અત્થવસં પટિચ્ચ; નેવ રાજાભિનીતા, ન ચોરાભિનીતા, ન ઇણટ્ટા, ન ભયટ્ટા, ન આજીવિકાપકતા. અપિ ચ ખો ‘ઓતિણ્ણમ્હા જાતિયા જરાય મરણેન સોકેહિ પરિદેવેહિ દુક્ખેહિ દોમનસ્સેહિ ઉપાયાસેહિ દુક્ખોતિણ્ણા દુક્ખપરેતા , અપ્પેવ નામ ઇમસ્સ કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ અન્તકિરિયા પઞ્ઞાયેથા’તિ. એવં પબ્બજિતો ચાયં, ભિક્ખવે, કુલપુત્તો સો ચ હોતિ અભિજ્ઝાલુ કામેસુ તિબ્બસારાગો, બ્યાપન્નચિત્તો પદુટ્ઠમનસઙ્કપ્પો, મુટ્ઠસ્સતિ અસમ્પજાનો અસમાહિતો વિબ્ભન્તચિત્તો પાકતિન્દ્રિયો. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, છવાલાતં ઉભતોપદિત્તં મજ્ઝે ગૂથગતં નેવ ગામે કટ્ઠત્થં ફરતિ ન અરઞ્ઞે; તથૂપમાહં, ભિક્ખવે, ઇમં પુગ્ગલં વદામિ ગિહિભોગા પરિહીનો સામઞ્ઞત્થઞ્ચ ન પરિપૂરેતી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘ગિહિભોગા પરિહીનો, સામઞ્ઞત્થઞ્ચ દુબ્ભગો;
પરિધંસમાનો પકિરેતિ, છવાલાતંવ નસ્સતિ.

‘‘કાસાવકણ્ઠા બહવો, પાપધમ્મા અસઞ્ઞતા;
પાપા પાપેહિ કમ્મેહિ, નિરયં તે ઉપપજ્જરે.

‘‘સેય્યો અયોગુળો ભુત્તો, તત્તો અગ્ગિસિખૂપમો;
યઞ્ચે ભુઞ્જેય્ય દુસ્સીલો, રટ્ઠપિણ્ડમસઞ્ઞતો’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩. સઙ્ઘાટિકણ્ણસુત્તં

૯૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘સઙ્ઘાટિકણ્ણે ચેપિ, ભિક્ખવે , ભિક્ખુ ગહેત્વા પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધો અસ્સ પાદે પાદં નિક્ખિપન્તો, સો ચ હોતિ અભિજ્ઝાલુ કામેસુ તિબ્બસારાગો બ્યાપન્નચિત્તો પદુટ્ઠમનસઙ્કપ્પો મુટ્ઠસ્સતિ અસમ્પજાનો અસમાહિતો

વિબ્ભન્તચિત્તો પાકતિન્દ્રિયો; અથ ખો સો આરકાવ મય્હં, અહઞ્ચ તસ્સ. તં કિસ્સ હેતુ? ધમ્મઞ્હિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ન પસ્સતિ. ધમ્મં અપસ્સન્તો ન મં પસ્સતિ [મં ન પસ્સતિ (સ્યા॰)].

‘‘યોજનસતે ચેપિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિહરેય્ય. સો ચ હોતિ અનભિજ્ઝાલુ કામેસુ ન તિબ્બસારાગો અબ્યાપન્નચિત્તો અપદુટ્ઠમનસઙ્કપ્પો ઉપટ્ઠિતસ્સતિ સમ્પજાનો સમાહિતો એકગ્ગચિત્તો સંવુતિન્દ્રિયો; અથ ખો સો સન્તિકેવ મય્હં, અહઞ્ચ તસ્સ. તં કિસ્સ હેતુ? ધમ્મં હિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પસ્સતિ; ધમ્મં પસ્સન્તો મં પસ્સતી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘અનુબન્ધોપિ ચે અસ્સ, મહિચ્છો ચ વિઘાતવા;
એજાનુગો અનેજસ્સ, નિબ્બુતસ્સ અનિબ્બુતો;
ગિદ્ધો સો વીતગેધસ્સ, પસ્સ યાવઞ્ચ આરકા.

‘‘યો ચ ધમ્મમભિઞ્ઞાય, ધમ્મમઞ્ઞાય પણ્ડિતો;
રહદોવ નિવાતે ચ, અનેજો વૂપસમ્મતિ.

‘‘અનેજો સો અનેજસ્સ, નિબ્બુતસ્સ ચ નિબ્બુતો;
અગિદ્ધો વીતગેધસ્સ, પસ્સ યાવઞ્ચ સન્તિકે’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. અગ્ગિસુત્તં

૯૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તયોમે, ભિક્ખવે, અગ્ગી. કતમે તયો? રાગગ્ગિ, દોસગ્ગિ, મોહગ્ગિ – ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો અગ્ગી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘રાગગ્ગિ દહતિ મચ્ચે, રત્તે કામેસુ મુચ્છિતે;
દોસગ્ગિ પન બ્યાપન્ને, નરે પાણાતિપાતિનો.

‘‘મોહગ્ગિ પન સમ્મૂળ્હે, અરિયધમ્મે અકોવિદે;
એતે અગ્ગી અજાનન્તા, સક્કાયાભિરતા પજા.

‘‘તે વડ્ઢયન્તિ નિરયં, તિરચ્છાનઞ્ચ યોનિયો;
અસુરં પેત્તિવિસયં, અમુત્તા મારબન્ધના.

‘‘યે ચ રત્તિન્દિવા યુત્તા, સમ્માસમ્બુદ્ધસાસને;
તે નિબ્બાપેન્તિ રાગગ્ગિં, નિચ્ચં અસુભસઞ્ઞિનો.

‘‘દોસગ્ગિં પન મેત્તાય, નિબ્બાપેન્તિ નરુત્તમા;

મોહઞ્ઞં પન પઞ્ઞાય, યાયં નિબ્બેધગામિની.

‘‘તે નિબ્બાપેત્વા નિપકા, રત્તિન્દિવમતન્દિતા;
અસેસં પરિનિબ્બન્તિ, અસેસં દુક્ખમચ્ચગું.

‘‘અરિયદ્દસા વેદગુનો, સમ્મદઞ્ઞાય પણ્ડિતા;
જાતિક્ખયમભિઞ્ઞાય, નાગચ્છન્તિ પુનબ્ભવ’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. ઉપપરિક્ખસુત્તં

૯૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તથા તથા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઉપપરિક્ખેય્ય યથા યથાસ્સ [યથા યથા (બહૂસુ)] ઉપપરિક્ખતો બહિદ્ધા ચસ્સ વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટં અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતં અનુપાદાય ન પરિતસ્સેય્ય. બહિદ્ધા, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણે અવિક્ખિત્તે અવિસટે સતિ અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતે અનુપાદાય અપરિતસ્સતો આયતિં જાતિજરામરણદુક્ખસમુદયસમ્ભવો ન હોતી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘સત્તસઙ્ગપ્પહીનસ્સ, નેત્તિચ્છિન્નસ્સ ભિક્ખુનો;
વિક્ખીણો જાતિસંસારો, નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવો’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. કામૂપપત્તિસુત્તં

૯૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘તિસ્સો ઇમા, ભિક્ખવે, કામૂપપત્તિયો [કામુપ્પત્તિયો (સી॰)]. કતમા તિસ્સો? પચ્ચુપટ્ઠિતકામા, નિમ્માનરતિનો , પરનિમ્મિતવસવત્તિનો – ઇમા ખો, ભિક્ખવે, તિસ્સો કામૂપપત્તિયો’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘પચ્ચુપટ્ઠિતકામા ચ, યે દેવા વસવત્તિનો;
નિમ્માનરતિનો દેવા, યે ચઞ્ઞે કામભોગિનો;
ઇત્થભાવઞ્ઞથાભાવં , સંસારં નાતિવત્તરે.

‘‘એતમાદીનવં ઞત્વા, કામભોગેસુ પણ્ડિતો;
સબ્બે પરિચ્ચજે કામે, યે દિબ્બા યે ચ માનુસા.

‘‘પિયરૂપસાતગધિતં , છેત્વા સોતં દુરચ્ચયં;

અસેસં પરિનિબ્બન્તિ, અસેસં દુક્ખમચ્ચગું.

‘‘અરિયદ્દસા વેદગુનો, સમ્મદઞ્ઞાય પણ્ડિતા;
જાતિક્ખયમભિઞ્ઞાય, નાગચ્છન્તિ પુનબ્ભવ’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. કામયોગસુત્તં

૯૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘કામયોગયુત્તો, ભિક્ખવે, ભવયોગયુત્તો આગામી હોતિ આગન્તા [આગન્ત્વા (સ્યા॰ ક॰)] ઇત્થત્તં. કામયોગવિસંયુત્તો, ભિક્ખવે, ભવયોગયુત્તો અનાગામી હોતિ અનાગન્તા ઇત્થત્તં. કામયોગવિસંયુત્તો, ભિક્ખવે, ભવયોગવિસંયુત્તો અરહા હોતિ, ખીણાસવો’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘કામયોગેન સંયુત્તા, ભવયોગેન ચૂભયં;
સત્તા ગચ્છન્તિ સંસારં, જાતિમરણગામિનો.

‘‘યે ચ કામે પહન્ત્વાન, અપ્પત્તા આસવક્ખયં;
ભવયોગેન સંયુત્તા, અનાગામીતિ વુચ્ચરે.

‘‘યે ચ ખો છિન્નસંસયા, ખીણમાનપુનબ્ભવા;
તે વે પારઙ્ગતા લોકે, યે પત્તા આસવક્ખય’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

કલ્યાણસીલસુત્તં

૯૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘કલ્યાણસીલો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કલ્યાણધમ્મો કલ્યાણપઞ્ઞો ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે ‘કેવલી વુસિતવા ઉત્તમપુરિસો’તિ વુચ્ચતિ –

‘‘કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કલ્યાણસીલો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ, આચારગોચરસમ્પન્નો અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કલ્યાણસીલો હોતિ. ઇતિ કલ્યાણસીલો.

‘‘કલ્યાણધમ્મો ચ કથં હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સત્તન્નં બોધિપક્ખિયાનં ધમ્માનં ભાવનાનુયોગમનુયુત્તો વિહરતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કલ્યાણધમ્મો હોતિ. ઇતિ કલ્યાણસીલો, કલ્યાણધમ્મો.

‘‘કલ્યાણપઞ્ઞો ચ કથં હોતિ ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કલ્યાણપઞ્ઞો હોતિ.

‘‘ઇતિ કલ્યાણસીલો કલ્યાણધમ્મો કલ્યાણપઞ્ઞો ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે ‘કેવલી વુસિતવા ઉત્તમપુરિસો’તિ વુચ્ચતી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યસ્સ કાયેન વાચાય, મનસા નત્થિ દુક્કટં;
તં વે કલ્યાણસીલોતિ, આહુ ભિક્ખું હિરીમનં [હિરીમતં (સ્યા॰ ક॰)].

‘‘યસ્સ ધમ્મા સુભાવિતા, સત્ત [પત્ત (સબ્બત્થ)] સમ્બોધિગામિનો;
તં વે કલ્યાણધમ્મોતિ, આહુ ભિક્ખું અનુસ્સદં.

‘‘યો દુક્ખસ્સ પજાનાતિ, ઇધેવ ખયમત્તનો;
તં વે કલ્યાણપઞ્ઞોતિ, આહુ ભિક્ખું અનાસવં.

‘‘તેહિ ધમ્મેહિ સમ્પન્નં, અનીઘં છિન્નસંસયં;
અસિતં સબ્બલોકસ્સ, આહુ સબ્બપહાયિન’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. અટ્ઠમં.

૯. દાનસુત્તં

૯૮. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘દ્વેમાનિ , ભિક્ખવે, દાનાનિ – આમિસદાનઞ્ચ ધમ્મદાનઞ્ચ. એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, ઇમેસં દ્વિન્નં દાનાનં યદિદં – ધમ્મદાનં.

‘‘દ્વેમે, ભિક્ખવે, સંવિભાગા – આમિસસંવિભાગો ચ ધમ્મસંવિભાગો ચ. એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, ઇમેસં દ્વિન્નં સંવિભાગાનં યદિદં – ધમ્મસંવિભાગો.

‘‘દ્વેમે , ભિક્ખવે, અનુગ્ગહા – આમિસાનુગ્ગહો ચ ધમ્માનુગ્ગહો ચ. એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, ઇમેસં દ્વિન્નં અનુગ્ગહાનં યદિદં – ધમ્માનુગ્ગહો’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘યમાહુ દાનં પરમં અનુત્તરં, યં સંવિભાગં ભગવા અવણ્ણયિ [અવણ્ણયી (સી॰)];
અગ્ગમ્હિ ખેત્તમ્હિ પસન્નચિત્તો, વિઞ્ઞૂ પજાનં કો ન યજેથ કાલે.

‘‘યે ચેવ ભાસન્તિ સુણન્તિ ચૂભયં, પસન્નચિત્તા સુગતસ્સ સાસને;
તેસં સો અત્થો પરમો વિસુજ્ઝતિ, યે અપ્પમત્તા સુગતસ્સ સાસને’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. નવમં.

૧૦. તેવિજ્જસુત્તં

૯૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘ધમ્મેનાહં, ભિક્ખવે, તેવિજ્જં બ્રાહ્મણં પઞ્ઞાપેમિ, નાઞ્ઞં લપિતલાપનમત્તેન.

‘‘કથઞ્ચાહં, ભિક્ખવે, ધમ્મેન તેવિજ્જં બ્રાહ્મણં પઞ્ઞાપેમિ, નાઞ્ઞં લપિતલાપનમત્તેન? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ, સેય્યથિદં – એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયો તિસ્સોપિ જાતિયો ચતસ્સોપિ જાતિયો પઞ્ચપિ જાતિયો દસપિ જાતિયો વીસમ્પિ જાતિયો તિંસમ્પિ જાતિયો ચત્તાલીસમ્પિ જાતિયો પઞ્ઞાસમ્પિ જાતિયો જાતિસતમ્પિ જાતિસહસ્સમ્પિ જાતિસતસહસ્સમ્પિ અનેકેપિ સંવટ્ટકપ્પે અનેકેપિ વિવટ્ટકપ્પે અનેકેપિ સંવટ્ટવિવટ્ટકપ્પે – ‘અમુત્રાસિં એવંનામો એવંગોત્તો એવંવણ્ણો એવમાહારો એવંસુખદુક્ખપ્પટિસંવેદી એવમાયુપરિયન્તો. સો તતો ચુતો અમુત્ર ઉદપાદિં. તત્રાપાસિં એવંનામો એવંગોત્તો એવંવણ્ણો એવમાહારો એવંસુખદુક્ખપ્પટિસંવેદી એવમાયુપરિયન્તો. સો તતો ચુતો ઇધૂપપન્નો’તિ . ઇતિ સાકારં સઉદ્દેસં અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ. અયમસ્સ પઠમા વિજ્જા અધિગતા હોતિ, અવિજ્જા વિહતા, વિજ્જા ઉપ્પન્ના, તમો વિહતો, આલોકો ઉપ્પન્નો, યથા તં અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે, સુગતે દુગ્ગતે યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ – ‘ઇમે વત ભોન્તો સત્તા કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા વચીદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા મનોદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં ઉપવાદકા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના. તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના. ઇમે વા પન ભોન્તો સત્તા કાયસુચરિતેન સમન્નાગતા વચીસુચરિતેન સમન્નાગતા મનોસુચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં અનુપવાદકા સમ્માદિટ્ઠિકા સમ્માદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના. તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના’તિ. ઇતિ દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે, સુગતે દુગ્ગતે યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ. અયમસ્સ દુતિયા વિજ્જા અધિગતા હોતિ, અવિજ્જા વિહતા, વિજ્જા ઉપ્પન્ના, તમો વિહતો, આલોકો ઉપ્પન્નો, યથા તં અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. અયમસ્સ તતિયા વિજ્જા અધિગતા હોતિ, અવિજ્જા વિહતા, વિજ્જા ઉપ્પન્ના, તમો વિહતો, આલોકો ઉપ્પન્નો, યથા તં અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો. એવં ખો અહં, ભિક્ખવે, ધમ્મેન તેવિજ્જં બ્રાહ્મણં પઞ્ઞાપેમિ, નાઞ્ઞં લપિતલાપનમત્તેના’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

> ‘‘પુબ્બેનિવાસં યોવેદિ [યોવેદિ (સબ્બત્થ)], સગ્ગાપાયઞ્ચ પસ્સતિ;
> અથો [અથ (સ્યા॰ ક॰)] જાતિક્ખયં પત્તો, અભિઞ્ઞાવોસિતો મુનિ.
>
> ‘‘એતાહિ તીહિ વિજ્જાહિ, તેવિજ્જો હોતિ બ્રાહ્મણો;
> તમહં વદામિ તેવિજ્જં, નાઞ્ઞં લપિતલાપન’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દસમં.

પઞ્ચમો વગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

પસાદ જીવિત સઙ્ઘાટિ , અગ્ગિ ઉપપરિક્ખયા;
ઉપપત્તિ [ઉપ્પત્તિ (સી॰)] કામ કલ્યાણં, દાનં ધમ્મેન તે દસાતિ.

તિકનિપાતો નિટ્ઠિતો.

૪. ચતુક્કનિપાતો

૧. બ્રાહ્મણધમ્મયાગસુત્તં

૧૦૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘અહમસ્મિ, ભિક્ખવે, બ્રાહ્મણો યાચયોગો સદા પયતપાણિ [પયતપાણી (સી॰ સ્યા॰)] અન્તિમદેહધરો અનુત્તરો ભિસક્કો સલ્લકત્તો. તસ્સ મે તુમ્હે પુત્તા ઓરસા મુખતો જાતા ધમ્મજા ધમ્મનિમ્મિતા ધમ્મદાયાદા, નો આમિસદાયાદા.

‘‘દ્વેમાનિ, ભિક્ખવે, દાનાનિ – આમિસદાનઞ્ચ ધમ્મદાનઞ્ચ. એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, ઇમેસં દ્વિન્નં દાનાનં યદિદં – ધમ્મદાનં.

‘‘દ્વેમે, ભિક્ખવે, સંવિભાગા – આમિસસંવિભાગો ચ ધમ્મસંવિભાગો ચ. એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, ઇમેસં દ્વિન્નં સંવિભાગાનં યદિદં – ધમ્મસંવિભાગો.

‘‘દ્વેમે, ભિક્ખવે, અનુગ્ગહા – આમિસાનુગ્ગહો ચ ધમ્માનુગ્ગહો ચ. એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, ઇમેસં દ્વિન્નં અનુગ્ગહાનં યદિદં – ધમ્માનુગ્ગહો.

‘‘દ્વેમે, ભિક્ખવે, યાગા – આમિસયાગો ચ ધમ્મયાગો ચ. એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, ઇમેસં દ્વિન્નં યાગાનં યદિદં – ધમ્મયાગો’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

> ‘‘યો ધમ્મયાગં અયજી અમચ્છરી, તથાગતો સબ્બભૂતાનુકમ્પી [સબ્બસત્તાનુકમ્પી (સ્યા॰) અટ્ઠકથાયમ્પિ];
> તં તાદિસં દેવમનુસ્સસેટ્ઠં, સત્તા નમસ્સન્તિ ભવસ્સ પારગુ’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઠમં.

૨. સુલભસુત્તં

૧૦૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, અપ્પાનિ ચેવ સુલભાનિ ચ, તાનિ ચ અનવજ્જાનિ. કતમાનિ ચત્તારિ? પંસુકૂલં, ભિક્ખવે, ચીવરાનં અપ્પઞ્ચ સુલભઞ્ચ, તઞ્ચ અનવજ્જં. પિણ્ડિયાલોપો , ભિક્ખવે, ભોજનાનં અપ્પઞ્ચ સુલભઞ્ચ, તઞ્ચ અનવજ્જં. રુક્ખમૂલં, ભિક્ખવે , સેનાસનાનં અપ્પઞ્ચ સુલભઞ્ચ, તઞ્ચ અનવજ્જં. પૂતિમુત્તં, ભિક્ખવે, ભેસજ્જાનં અપ્પઞ્ચ સુલભઞ્ચ તઞ્ચ અનવજ્જં. ઇમાનિ ખો, ભિક્ખવે, ચત્તારિ અપ્પાનિ ચેવ સુલભાનિ ચ, તાનિ ચ અનવજ્જાનિ. યતો ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અપ્પેન ચ તુટ્ઠો હોતિ સુલભેન ચ (અનવજ્જેન ચ) [(...) નત્થિ સી॰ પી॰ ક॰ પોત્થકેસુ ચ અટ્ઠુત્તરે ચ], ઇમસ્સાહં અઞ્ઞતરં સામઞ્ઞઙ્ગન્તિ વદામી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘અનવજ્જેન તુટ્ઠસ્સ, અપ્પેન સુલભેન ચ;
ન સેનાસનમારબ્ભ, ચીવરં પાનભોજનં;
વિઘાતો હોતિ ચિત્તસ્સ, દિસા નપ્પટિહઞ્ઞતિ.

‘‘યે ચસ્સ [યેપસ્સ (સ્યા॰)] ધમ્મા અક્ખાતા, સામઞ્ઞસ્સાનુલોમિકા;
અધિગ્ગહિતા તુટ્ઠસ્સ, અપ્પમત્તસ્સ ભિક્ખુનો’’તિ [સિક્ખતોતિ (સી॰ ક॰)].

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દુતિયં.

૩. આસવક્ખયસુત્તં

૧૦૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘જાનતોહં, ભિક્ખવે, પસ્સતો આસવાનં ખયં વદામિ , નો અજાનતો નો અપસ્સતો. કિઞ્ચ, ભિક્ખવે, જાનતો, કિં પસ્સતો આસવાનં ખયો હોતિ? ઇદં દુક્ખન્તિ, ભિક્ખવે, જાનતો પસ્સતો આસવાનં ખયો હોતિ. અયં દુક્ખસમુદયોતિ, ભિક્ખવે, જાનતો પસ્સતો આસવાનં ખયો હોતિ. અયં દુક્ખનિરોધોતિ, ભિક્ખવે, જાનતો પસ્સતો આસવાનં ખયો હોતિ. અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદાતિ, ભિક્ખવે, જાનતો પસ્સતો આસવાનં ખયો હોતિ. એવં ખો , ભિક્ખવે, જાનતો એવં પસ્સતો આસવાનં ખયો હોતી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘સેખસ્સ સિક્ખમાનસ્સ, ઉજુમગ્ગાનુસારિનો;
ખયસ્મિં પઠમં ઞાણં, તતો અઞ્ઞા અનન્તરા.

‘‘તતો અઞ્ઞા વિમુત્તસ્સ, વિમુત્તિઞાણમુત્તમં;
ઉપ્પજ્જતિ ખયે ઞાણં, ખીણા સંયોજના ઇતિ.

‘‘ન ત્વેવિદં કુસીતેન, બાલેનમવિજાનતા;
નિબ્બાનં અધિગન્તબ્બં, સબ્બગન્થપ્પમોચન’’ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તતિયં.

૪. સમણબ્રાહ્મણસુત્તં

૧૦૩. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘યે હિ કેચિ, ભિક્ખવે, સમણા વા બ્રાહ્મણા વા ‘ઇદં દુક્ખ’ન્તિ યથાભૂતં નપ્પજાનન્તિ; ‘અયં દુક્ખસમુદયો’તિ યથાભૂતં નપ્પજાનન્તિ; ‘અયં દુક્ખનિરોધો’તિ યથાભૂતં નપ્પજાનન્તિ; ‘અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા’તિ યથાભૂતં નપ્પજાનન્તિ – ન મે તે, ભિક્ખવે, સમણા વા બ્રાહ્મણા વા સમણેસુ વા સમણસમ્મતા બ્રાહ્મણેસુ વા બ્રાહ્મણસમ્મતા, ન ચ પનેતે આયસ્મન્તો સામઞ્ઞત્થં વા બ્રહ્મઞ્ઞત્થં વા દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરન્તિ.

''યે ચ ખો કેચિ, ભિક્ખવે, સમણા વા બ્રાહ્મણા વા 'ઇદં દુક્ખ'ન્તિ યથાભૂતં પજાનન્તિ; 'અયં દુક્ખસમુદયો'તિ યથાભૂતં પજાનન્તિ; 'અયં દુક્ખનિરોધો'તિ યથાભૂતં પજાનન્તિ; 'અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા'તિ યથાભૂતં પજાનન્તિ – તે ખો મે, ભિક્ખવે, સમણા વા બ્રાહ્મણા વા સમણેસુ ચેવ સમણસમ્મતા બ્રાહ્મણેસુ ચ બ્રાહ્મણસમ્મતા, તે ચ પનાયસ્મન્તો સામઞ્ઞત્થઞ્ચ બ્રહ્મઞ્ઞત્થઞ્ચ દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરન્તી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''યે દુક્ખં નપ્પજાનન્તિ, અથો દુક્ખસ્સ સમ્ભવં;
યત્થ ચ સબ્બસો દુક્ખં, અસેસં ઉપરુજ્ઝતિ;
તઞ્ચ મગ્ગં ન જાનન્તિ, દુક્ખૂપસમગામિનં.

''ચેતોવિમુત્તિહીના તે, અથો પઞ્ઞાવિમુત્તિયા;
અભબ્બા તે અન્તકિરિયાય, તે વે જાતિજરૂપગા.

''યે ચ દુક્ખં પજાનન્તિ, અથો દુક્ખસ્સ સમ્ભવં;
યત્થ ચ સબ્બસો દુક્ખં, અસેસં ઉપરુજ્ઝતિ;
તઞ્ચ મગ્ગં પજાનન્તિ, દુક્ખૂપસમગામિનં.

''ચેતોવિમુત્તિસમ્પન્ના, અથો પઞ્ઞાવિમુત્તિયા;
ભબ્બા તે અન્તકિરિયાય, ન તે જાતિજરૂપગા''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. સીલસમ્પન્નસુત્તં

૧૦૪. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''યે તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ સીલસમ્પન્ના સમાધિસમ્પન્ના પઞ્ઞાસમ્પન્ના વિમુત્તિસમ્પન્ના વિમુત્તિઞાણદસ્સનસમ્પન્ના ઓવાદકા વિઞ્ઞાપકા સન્દસ્સકા સમાદપકા સમુત્તેજકા સમ્પહંસકા અલંસમક્ખાતારો સદ્ધમ્મસ્સ દસ્સનમ્પહં, ભિક્ખવે, તેસં ભિક્ખૂનં બહૂપકારં વદામિ; સવનમ્પહં, ભિક્ખવે, તેસં ભિક્ખૂનં બહૂપકારં વદામિ; ઉપસઙ્કમનમ્પહં, ભિક્ખવે, તેસં ભિક્ખૂનં બહૂપકારં વદામિ; પયિરુપાસનમ્પહં, ભિક્ખવે, તેસં ભિક્ખૂનં બહૂપકારં વદામિ; અનુસ્સરણમ્પહં, ભિક્ખવે, તેસં ભિક્ખૂનં બહૂપકારં વદામિ; અનુપબ્બજ્જમ્પહં [અનુસ્સતિમ્પહં (સ્યા॰)], ભિક્ખવે, તેસં ભિક્ખૂનં બહૂપકારં વદામિ. તં કિસ્સ હેતુ? તથારૂપે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો અપરિપૂરોપિ સીલક્ખન્ધો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ, અપરિપૂરોપિ સમાધિક્ખન્ધો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ, અપરિપૂરોપિ પઞ્ઞાક્ખન્ધો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ, અપરિપૂરોપિ વિમુત્તિક્ખન્ધો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ, અપરિપૂરોપિ વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ. એવરૂપા ચ તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ સત્થારોતિપિ વુચ્ચન્તિ, સત્થવાહાતિપિ વુચ્ચન્તિ, રણઞ્જહાતિપિ વુચ્ચન્તિ, તમોનુદાતિપિ વુચ્ચન્તિ, આલોકકરાતિપિ વુચ્ચન્તિ, ઓભાસકરાતિપિ વુચ્ચન્તિ, પજ્જોતકરાતિપિ વુચ્ચન્તિ, ઉક્કાધારાતિપિ વુચ્ચન્તિ,

પભઙ્કરાતિપિ વુચ્ચન્તિ, અરિયાતિપિ વુચ્ચન્તિ, ચક્ખુમન્તોતિપિ વુચ્ચન્તી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''પામોજ્જકરણં ઠાનં [... કરણઠાનં (સી॰ સ્યા॰)], એતં હોતિ વિજાનતં;
યદિદં ભાવિતત્તાનં, અરિયાનં ધમ્મજીવિનં.

''તે જોતયન્તિ સદ્ધમ્મં, ભાસયન્તિ પભઙ્કરા;
આલોકકરણા ધીરા, ચક્ખુમન્તો રણઞ્જહા.

''યેસં વે સાસનં સુત્વા, સમ્મદઞ્ઞાય પણ્ડિતા;
જાતિક્ખયમભિઞ્ઞાય , નાગચ્છન્તિ પુનબ્ભવ''ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. તણ્હુપ્પાદસુત્તં

૧૦૫. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, તણ્હુપ્પાદા, યત્થ ભિક્ખુનો તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ. કતમે ચત્તારો? ચીવરહેતુ વા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ; પિણ્ડપાતહેતુ વા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ; સેનાસનહેતુ વા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ; ઇતિભવાભવહેતુ વા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, ચત્તારો તણ્હુપ્પાદા યત્થ ભિક્ખુનો તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતી''તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

''તણ્હાદુતિયો પુરિસો, દીઘમદ્ધાન સંસરં;
ઇત્થભાવઞ્ઞથાભાવં, સંસારં નાતિવત્તતિ.

''એતમાદીનવં ઞત્વા, તણ્હં દુક્ખસ્સ સમ્ભવં;
વીતતણ્હો અનાદાનો, સતો ભિક્ખુ પરિબ્બજે''તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. સબ્રહ્મકસુત્તં

૧૦૬. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

''સબ્રહ્મકાનિ, ભિક્ખવે, તાનિ કુલાનિ યેસં પુત્તાનં માતાપિતરો અજ્ઝાગારે પૂજિતા હોન્તિ. સપુબ્બદેવતાનિ , ભિક્ખવે, તાનિ કુલાનિ યેસં પુત્તાનં માતાપિતરો અજ્ઝાગારે પૂજિતા હોન્તિ. સપુબ્બાચરિયકાનિ, ભિક્ખવે, તાનિ કુલાનિ યેસં પુત્તાનં માતાપિતરો અજ્ઝાગારે પૂજિતા હોન્તિ. સાહુનેય્યકાનિ, ભિક્ખવે, તાનિ કુલાનિ યેસં પુત્તાનં માતાપિતરો અજ્ઝાગારે પૂજિતા હોન્તિ.

"'બ્રહ્મા'તિ, ભિક્ખવે, માતાપિતૂનં એતં અધિવચનં. 'પુબ્બદેવતા'તિ, ભિક્ખવે, માતાપિતૂનં એતં અધિવચનં. 'પુબ્બાચરિયા'તિ, ભિક્ખવે, માતાપિતૂનં એતં અધિવચનં. 'આહુનેય્યા'તિ, ભિક્ખવે, માતાપિતૂનં એતં અધિવચનં. તં કિસ્સ હેતુ? બહુકારા, ભિક્ખવે, માતાપિતરો પુત્તાનં આપાદકા પોસકા ઇમસ્સ લોકસ્સ દસ્સેતારો"તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

"બ્રહ્માતિ માતાપિતરો, પુબ્બાચરિયાતિ વુચ્ચરે;
આહુનેય્યા ચ પુત્તાનં, પજાય અનુકમ્પકા.

"તસ્મા હિ ને નમસ્સેય્ય, સક્કરેય્ય ચ પણ્ડિતો;
અન્નેન અથ પાનેન, વત્થેન સયનેન ચ;
ઉચ્છાદનેન ન્હાપનેન [નહાપનેન (સી॰)], પાદાનં ધોવનેન ચ.

"તાય નં પારિચરિયાય, માતાપિતૂસુ પણ્ડિતા;
ઇધેવ નં પસંસન્તિ, પેચ્ચ સગ્ગે પમોદતી"તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. સત્તમં.

૮. બહુકારસુત્તં

૧૦૭. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

"બહુકારા [બહૂપકારા (સી॰ પી॰)], ભિક્ખવે, બ્રાહ્મણગહપતિકા તુમ્હાકં યે વો [યે તે (સબ્બત્થ)] પચ્ચુપટ્ઠિતા ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેહિ. તુમ્હેપિ, ભિક્ખવે, બહુકારા બ્રાહ્મણગહપતિકાનં યં [યે (?)] નેસં ધમ્મં દેસેથ આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં, કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેથ. એવમિદં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞમઞ્ઞં નિસ્સાય બ્રહ્મચરિયં વુસ્સતિ ઓઘસ્સ નિત્થરણત્થાય સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાયા"તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

"સાગારા અનગારા ચ, ઉભો અઞ્ઞોઞ્ઞનિસ્સિતા;
આરાધયન્તિ સદ્ધમ્મં, યોગક્ખેમં અનુત્તરં.

"સાગારેસુ ચ ચીવરં, પચ્ચયં સયનાસનં;
અનગારા પટિચ્છન્તિ, પરિસ્સયવિનોદનં.

"સુગતં [પુગ્ગલં (સી॰ ક॰)] પન નિસ્સાય, ગહટ્ઠા ઘરમેસિનો;
સદ્દહાના અરહતં, અરિયપઞ્ઞાય ઝાયિનો.

"ઇધ ધમ્મં ચરિત્વાન, મગ્ગં સુગતિગામિનં;
નન્દિનો દેવલોકસ્મિં, મોદન્તિ કામકામિનો"તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. અટ્ઠમં.

૯. કુહસુત્તં

૧૦૮. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘યે કેચિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ કુહા થદ્ધા લપા સિઙ્ગી ઉન્નળા અસમાહિતા, ન મે તે , ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ મામકા. અપગતા ચ તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મા ધમ્મવિનયા; ન ચ તે [ન ચ તે ભિક્ખવે ભિક્ખૂ (સી॰ પી॰ ક॰)] ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જન્તિ. યે ચ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ નિક્કુહા નિલ્લપા ધીરા અત્થદ્ધા સુસમાહિતા, તે ખો મે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ મામકા. અનપગતા ચ તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મા ધમ્મવિનયા; તે ચ ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે [ઇમસ્મિં ચ તે ધમ્મવિનયે (સ્યા॰), તે ભિક્ખવે ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે (ક॰)] વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જન્તી’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘કુહા થદ્ધા લપા સિઙ્ગી, ઉન્નળા અસમાહિતા;
ન તે ધમ્મે વિરૂહન્તિ, સમ્માસમ્બુદ્ધદેસિતે.

‘‘નિક્કુહા નિલ્લપા ધીરા, અત્થદ્ધા સુસમાહિતા;
તે વે ધમ્મે વિરૂહન્તિ, સમ્માસમ્બુદ્ધદેસિતે’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. નવમં.

૧૦. નદીસોતસુત્તં

૧૦૯. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘સેય્યથાપિ , ભિક્ખવે, પુરિસો નદિયા સોતેન ઓવુય્હેય્ય પિયરૂપસાતરૂપેન. તમેનં ચક્ખુમા પુરિસો તીરે ઠિતો દિસ્વા એવં વદેય્ય – ‘કિઞ્ચાપિ ખો ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, નદિયા સોતેન ઓવુય્હસિ પિયરૂપસાતરૂપેન, અત્થિ ચેત્થ હેટ્ઠા રહદો સઊમિ સાવટ્ટો સગહો સરક્ખસો યં ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, રહદં પાપુણિત્વા મરણં વા નિગચ્છસિ મરણમત્તં વા દુક્ખ’ન્તિ. અથ ખો સો, ભિક્ખવે, પુરિસો તસ્સ પુરિસસ્સ સદ્દં સુત્વા હત્થેહિ ચ પાદેહિ ચ પટિસોતં વાયમેય્ય.

‘‘ઉપમા ખો મે અયં, ભિક્ખવે, કતા અત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનાય. અયં ચેત્થ [અયં ચેવેત્થ (સ્યા॰)] અત્થો – ‘નદિયા સોતો’તિ ખો, ભિક્ખવે, તણ્હાયેતં અધિવચનં.

‘‘‘પિયરૂપં સાતરૂપ’ન્તિ ખો, ભિક્ખવે, છન્નેતં અજ્ઝત્તિકાનં આયતનાનં અધિવચનં.

‘‘‘હેટ્ઠા રહદો’તિ ખો, ભિક્ખવે, પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં અધિવચનં;
‘‘‘ઊમિભય’ન્તિ ખો [સઊમીતિ ખો (બહૂસુ)], ભિક્ખવે, કોધુપાયાસસ્સેતં અધિવચનં;
‘‘‘આવટ્ટ’ન્તિ ખો [સાવટ્ટોતિ ખો (બહૂસુ)], ભિક્ખવે, પઞ્ચન્નેતં કામગુણાનં અધિવચનં;
‘‘‘ગહરક્ખસો’તિ ખો [સગહો સરક્ખસોતિ ખો (બહૂસુ)], ભિક્ખવે, માતુગામસ્સેતં અધિવચનં;

‘‘‘પટિસોતો’તિ ખો, ભિક્ખવે, નેક્ખમ્મસ્સેતં અધિવચનં;
‘‘‘હત્થેહિ ચ પાદેહિ ચ વાયામો’તિ ખો, ભિક્ખવે, વીરિયારમ્ભસ્સેતં અધિવચનં;

‘‘‘ચક્ખુમા પુરિસો તીરે ઠિતોતિ ખો, ભિક્ખવે, તથાગતસ્સેતં અધિવચનં અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સા’’તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

‘‘સહાપિ દુક્ખેન જહેય્ય કામે, યોગક્ખેમં આયતિં પત્થયાનો;
સમ્મપ્પજાનો સુવિમુત્તચિત્તો, વિમુત્તિયા ફસ્સયે તત્થ તત્થ;
સ વેદગૂ વૂસિતબ્રહ્મચરિયો, લોકન્તગૂ પારગતોતિ વુચ્ચતી’’તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દસમં.

૧૧. ચરસુત્તં

૧૧૦. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

‘‘ચરતો ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ઉપ્પજ્જતિ કામવિતક્કો વા બ્યાપાદવિતક્કો વા વિહિંસાવિતક્કો વા. તઞ્ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અધિવાસેતિ નપ્પજહતિ ન વિનોદેતિ ન બ્યન્તીકરોતિ [બ્યન્તિકરોતિ (સી॰ પી॰), બ્યન્તં કરોતિ (ક॰)] અનભાવં ગમેતિ. ચરમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવંભૂતો અનાતાપી અનોત્તાપી [અનોત્તપ્પી (સબ્બત્થ) દુકનિપાતે, અઙ્ગુત્તરે ૧.૪.૧૧ પસ્સિતબ્બં] સતતં સમિતં કુસીતો હીનવીરિયોતિ વુચ્ચતિ.

‘‘ઠિતસ્સ ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ઉપ્પજ્જતિ કામવિતક્કો વા બ્યાપાદવિતક્કો વા વિહિંસાવિતક્કો વા. તઞ્ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અધિવાસેતિ નપ્પજહતિ ન વિનોદેતિ ન બ્યન્તીકરોતિ ન અનભાવં ગમેતિ. ઠિતોપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવંભૂતો અનાતાપી અનોત્તાપી સતતં સમિતં કુસીતો હીનવીરિયોતિ વુચ્ચતિ.

‘‘નિસિન્નસ્સ ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ઉપ્પજ્જતિ કામવિતક્કો વા બ્યાપાદવિતક્કો વા વિહિંસાવિતક્કો વા. તઞ્ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અધિવાસેતિ નપ્પજહતિ ન વિનોદેતિ ન બ્યન્તીકરોતિ ન અનભાવં ગમેતિ. નિસિન્નોપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવંભૂતો અનાતાપી અનોત્તાપી સતતં સમિતં કુસીતો હીનવીરિયોતિ વુચ્ચતિ.

‘‘સયાનસ્સ ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો જાગરસ્સ ઉપ્પજ્જતિ કામવિતક્કો વા બ્યાપાદવિતક્કો વા વિહિંસાવિતક્કો વા. તઞ્ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અધિવાસેતિ નપ્પજહતિ ન વિનોદેતિ ન બ્યન્તીકરોતિ ન અનભાવં ગમેતિ. સયાનોપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ જાગરો એવંભૂતો અનાતાપી અનોત્તાપી સતતં સમિતં કુસીતો હીનવીરિયોતિ વુચ્ચતિ.

‘‘ચરતો ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ઉપ્પજ્જતિ કામવિતક્કો વા બ્યાપાદવિતક્કો વા વિહિંસાવિતક્કો વા. તઞ્ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ નાધિવાસેતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તીકરોતિ અનભાવં ગમેતિ. ચરમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવંભૂતો આતાપી ઓત્તાપી [ઓત્તપ્પી (સબ્બત્થ)] સતતં સમિતં આરદ્ધવીરિયો પહિતત્તોતિ વુચ્ચતિ.

“ઠિતસ્સ ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ઉપ્પજ્જતિ કામવિતક્કો વા બ્યાપાદવિતક્કો વા વિહિંસાવિતક્કો વા. તઞ્ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ નાધિવાસેતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તીકરોતિ અનભાવં ગમેતિ. ઠિતોપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવંભૂતો આતાપી ઓત્તાપી સતતં સમિતં આરદ્ધવીરિયો પહિતત્તોતિ વુચ્ચતિ.

“નિસિન્નસ્સ ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ઉપ્પજ્જતિ કામવિતક્કો વા બ્યાપાદવિતક્કો વા વિહિંસાવિતક્કો વા. તઞ્ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ નાધિવાસેતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તીકરોતિ અનભાવં ગમેતિ. નિસિન્નોપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવંભૂતો આતાપી ઓત્તાપી સતતં સમિતં આરદ્ધવીરિયો પહિતત્તોતિ વુચ્ચતિ.

“સયાનસ્સ ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો જાગરસ્સ ઉપ્પજ્જતિ કામવિતક્કો વા બ્યાપાદવિતક્કો વા વિહિંસાવિતક્કો વા. તઞ્ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ નાધિવાસેતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તીકરોતિ અનભાવં ગમેતિ. સયાનોપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ જાગરો એવંભૂતો આતાપી ઓત્તાપી સતતં સમિતં આરદ્ધવીરિયો પહિતત્તોતિ વુચ્ચતી”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“ચરં વા યદિ વા તિટ્ઠં, નિસિન્નો ઉદ વા સયં;
યો વિતક્કં વિતક્કેતિ, પાપકં ગેહનિસ્સિતં.

“કુમ્મગ્ગં પટિપન્નો [કુમ્મગ્ગપ્પટિપન્નો (અ॰ નિ॰ ૪.૧૧)] સો, મોહનેય્યેસુ મુચ્છિતો;
અભબ્બો તાદિસો ભિક્ખુ, ફુટ્ઠું સમ્બોધિમુત્તમં.

“યો ચ ચરં વા તિટ્ઠં વા [યો ચરં વા યદિ વા તિટ્ઠં (સ્યા॰), યો ચરં વાથ તિટ્ઠં વા (સી॰ ક॰)], નિસિન્નો ઉદ વા સયં;
વિતક્કં સમયિત્વાન, વિતક્કૂપસમે રતો;
ભબ્બો સો તાદિસો ભિક્ખુ, ફુટ્ઠું સમ્બોધિમુત્તમ”ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. એકાદસમં.

૧૨. સમ્પન્નસીલસુત્તં

૧૧૧. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

“સમ્પન્નસીલા, ભિક્ખવે, વિહરથ [હોથ (સ્યા॰)] સમ્પન્નપાતિમોક્ખા; પાતિમોક્ખસંવરસંવુતા વિહરથ આચારગોચરસમ્પન્ના અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવિનો; સમાદાય સિક્ખથ સિક્ખાપદેસુ.

“સમ્પન્નસીલાનં વો, ભિક્ખવે, વિહરતં [ભવતં (સ્યા॰)] સમ્પન્નપાતિમોક્ખાનં પાતિમોક્ખસંવરસંવુતાનં વિહરતં આચારગોચરસમ્પન્નાનં અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવીનં સમાદાય સિક્ખતં સિક્ખાપદેસુ કિમસ્સ ઉત્તરિ કરણીયં [કિમસ્સ ભિક્ખવે ઉત્તરિ કરણીયં (સબ્બત્થ)]?

“ચરતો ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો [અભિજ્ઝા બ્યાપાદો વિગતો (અ॰ નિ॰ ૪.૧૨) અટ્ઠકથાય સમેતિ] ભિજ્ઝા વિગતા [અભિજ્ઝા બ્યાપાદો વિગતો (અ॰ નિ॰ ૪.૧૨) અટકથાય સમેતિ] હોતિ, બ્યાપાદો વિગતો હોતિ

[થિનમિદ્ધં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં વિચિકિચ્છા (અ॰ નિ॰ ૪.૧૨)], થિનમિદ્ધં વિગતં હોતિ, ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં વિગતં હોતિ, વિચિકિચ્છા [થિનમિદ્ધં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં વિચિકિચ્ચા (અ॰ નિ॰ ૪.૧૨)] પહીના હોતિ, આરદ્ધં હોતિ વીરિયં અસલ્લીનં, ઉપટ્ઠિતા સતિ અસમ્મુટ્ઠા [અપ્પમુટ્ઠા (સ્યા॰)], પસ્સદ્ધો કાયો અસારદ્ધો, સમાહિતં ચિત્તં એકગ્ગં . ચરમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવંભૂતો આતાપી ઓત્તાપી સતતં સમિતં આરદ્ધવીરિયો પહિતત્તોતિ વુચ્ચતિ.

"ઠિતસ્સ ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો અભિજ્ઝા વિગતા હોતિ બ્યાપાદો...પે॰... થિનમિદ્ધં... ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં... વિચિકિચ્છા પહીના હોતિ, આરદ્ધં હોતિ વીરિયં અસલ્લીનં , ઉપટ્ઠિતા સતિ અસમ્મુટ્ઠા, પસ્સદ્ધો કાયો અસારદ્ધો, સમાહિતં ચિત્તં એકગ્ગં. ઠિતોપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવંભૂતો આતાપી ઓત્તાપી સતતં સમિતં આરદ્ધવીરિયો પહિતત્તોતિ વુચ્ચતિ.

"નિસિન્નસ્સ ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો અભિજ્ઝા વિગતા હોતિ, બ્યાપાદો...પે॰... થિનમિદ્ધં... ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં... વિચિકિચ્છા પહીના હોતિ, આરદ્ધં હોતિ વીરિયં અસલ્લીનં, ઉપટ્ઠિતા સતિ અસમ્મુટ્ઠા, પસ્સદ્ધો કાયો અસારદ્ધો, સમાહિતં ચિત્તં એકગ્ગં. નિસિન્નોપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવંભૂતો આતાપી ઓત્તાપી સતતં સમિતં આરદ્ધવીરિયો પહિતત્તોતિ વુચ્ચતિ.

"સયાનસ્સ ચેપિ , ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો જાગરસ્સ અભિજ્ઝા વિગતા હોતિ બ્યાપાદો...પે॰... થિનમિદ્ધં... ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં... વિચિકિચ્છા પહીના હોતિ, આરદ્ધં હોતિ વીરિયં અસલ્લીનં, ઉપટ્ઠિતા સતિ અસમ્મુટ્ઠા, પસ્સદ્ધો કાયો અસારદ્ધો, સમાહિતં ચિત્તં એકગ્ગં. સયાનોપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ જાગરો એવંભૂતો આતાપી ઓત્તાપી સતતં સમિતં આરદ્ધવીરિયો પહિતત્તોતિ વુચ્ચતી"તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

"યતં ચરે યતં તિટ્ઠે, યતં અચ્છે યતં સયે;
યતં સમિઞ્જયે [સમિઞ્ઞયે (સી॰ સ્યા॰)] ભિક્ખુ, યતમેનં પસારયે.

"ઉદ્ધં તિરિયં અપાચીનં, યાવતા જગતો ગતિ;
સમવેક્ખિતા ચ ધમ્માનં, ખન્ધાનં ઉદયબ્બયં.

"એવં વિહારિમાતાપિં, સન્તવુત્તિમનુદ્ધતં;
ચેતોસમથસામીચિં, સિક્ખમાનં સદા સતં;
સતતં પહિતત્તોતિ, આહુ ભિક્ખું તથાવિધ"ન્તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. દ્વાદસમં.

૧૩. લોકસુત્તં

૧૧૨. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા, વુત્તમરહતાતિ મે સુતં –

"લોકો, ભિક્ખવે, તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધો઼: લોકસ્મા તથાગતો વિસંયુત્તો. લોકસમુદયો, ભિક્ખવે, તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધો ઼: લોકસમુદયો તથાગતસ્સ પહીનો. લોકનિરોધો, ભિક્ખવે, તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધો઼:

લોકનિરોધો તથાગતસ્સ સચ્છિકતો. લોકનિરોધગામિની પટિપદા, ભિક્ખવે, તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધાઃ લોકનિરોધગામિની પટિપદા તથાગતસ્સ ભાવિતા.

“યં, ભિક્ખવે, સદેવકસ્સ લોકસ્સ સમારકસ્સ સબ્રહ્મકસ્સ સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાય સદેવમનુસ્સાય દિટ્ઠં સુતં મુતં વિઞ્ઞાતં પત્તં પરિયેસિતં અનુવિચરિતં મનસા યસ્મા તં તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધં, તસ્મા તથાગતોતિ વુચ્ચતિ.

“યઞ્ચ, ભિક્ખવે, રત્તિં તથાગતો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝતિ, યઞ્ચ રત્તિં અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયતિ, યં એતસ્મિં અન્તરે ભાસતિ લપતિ નિદ્દિસતિ, સબ્બં તં તથેવ હોતિ નો અઞ્ઞથા, તસ્મા તથાગતોતિ વુચ્ચતિ.

“યથાવાદી, ભિક્ખવે, તથાગતો તથાકારી, યથાકારી તથાવાદી, ઇતિ યથાવાદી તથાકારી યથાકારી તથાવાદી, તસ્મા તથાગતોતિ વુચ્ચતિ.

“સદેવકે, ભિક્ખવે, લોકે સમારકે સબ્રહ્મકે સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાય સદેવમનુસ્સાય તથાગતો અભિભૂ અનભિભૂતો અઞ્ઞદત્થુદસો વસવત્તી, તસ્મા તથાગતોતિ વુચ્ચતી”તિ. એતમત્થં ભગવા અવોચ. તત્થેતં ઇતિ વુચ્ચતિ –

“સબ્બલોકં [સબ્બં લોકં (અ॰ નિ॰ ૪.૨૩)] અભિઞ્ઞાય, સબ્બલોકે યથાતથં;
સબ્બલોકવિસંયુત્તો, સબ્બલોકે અનૂપયો [અનુસયો (સી॰), અનુપયો (સ્યા॰)].

“સ વે [સબ્બે (સબ્બત્થ) અ॰ નિ॰ ૪.૨૩ પસ્સિતબ્બં] સબ્બાભિભૂ ધીરો, સબ્બગન્થપ્પમોચનો;
ફુટ્ઠાસ્સ પરમા સન્તિ, નિબ્બાનં અકુતોભયં.

“એસ ખીણાસવો બુદ્ધો, અનીઘો છિન્નસંસયો;
સબ્બકમ્મક્ખયં પત્તો, વિમુત્તો ઉપધિસઙ્ખયે.

“એસ સો ભગવા બુદ્ધો, એસ સીહો અનુત્તરો;
સદેવકસ્સ લોકસ્સ, બ્રહ્મચક્કં પવત્તયિ.

“ઇતિ દેવા મનુસ્સા ચ, યે બુદ્ધં સરણં ગતા;
સઙ્ગમ્મ તં નમસ્સન્તિ, મહન્તં વીતસારદં.

“દન્તો દમયતં સેટ્ઠો, સન્તો સમયતં ઇસિ;
મુત્તો મોચયતં અગ્ગો, તિણ્ણો તારયતં વરો.

“ઇતિ હેતં નમસ્સન્તિ, મહન્તં વીતસારદં;
સદેવકસ્મિં લોકસ્મિં, નત્થિ તે પટિપુગ્ગલો”તિ.

અયમ્પિ અત્થો વુત્તો ભગવતા, ઇતિ મે સુતન્તિ. તેરસમં.

ચતુક્કનિપાતો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

બ્રાહ્મણસુલભા [બ્રાહ્મણચત્તારિ (સબ્બત્થ)] જાનં, સમણસીલા તણ્હા બ્રહ્મા;
બહુકારા કુહપુરિસા [કુહના (સ્યા॰)], ચર સમ્પન્ન લોકેન તેરસાતિ.

સુત્તસઙ્ગહો –

સત્તવિસેકનિપાતં, દુક્કં બાવીસસુત્તસઙ્ગહિતં;
સમપઞ્ઞાસમથતિકં, તેરસ ચતુક્કઞ્ચ ઇતિ યમિદં.

દ્વિદસુત્તરસુત્તસતે, સઙ્ગાયિત્વા સમાદહિંસુ પુરા;
અરહન્તો ચિરટ્ઠિતિયા, તમાહુ નામેન ઇતિવુત્તન્તિ.

ઇતિવુત્તકપાળિ નિટ્ઠિતા.